

Bojan Goja

Konzervatorski odjel u Zadru, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Ministarstvo kulture RH

Novi prilozi o baroknom slikarstvu u Zadru

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 24. 6. 2014. – Prihvaćen 17. 11. 2014.

UDK: 75.034.7(497.5 Zadar)

Sažetak

U radu se objavljuju nova djela i donosi nepoznata arhivska građa o skupini slikara koji su svojim djelovanjem bili vezani uz Zadar i bližu okolicu. Poredani kronološkim redom oni su: Battista Arzenti Indorador, Francesco Ottone da Napoli, Pietro di Biasio, Lorenzo Belveder,

Giovanni Battista Augusti Pitteri, Placido Serafino Bigoni, Giuseppe de Paroli, Francesco Battaglioli, Carlo Miari i Benedetto Costa. Petorica od njih dosad nisu bili poznati u literaturi.

Ključne riječi: *slikarstvo, barok, Zadar, Battista Arzenti Indorador, Francesco Ottone da Napoli, Pietro di Biasio, Lorenzo Belveder, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Placido Serafino Bigoni, Giuseppe de Paroli, Francesco Battaglioli, Carlo Miari, Benedetto Costa*

Tijekom 17. i 18. stoljeća slike za naručitelje iz glavnoga dalmatinskog grada i okolice većinom su dopremane neposredno iz Venecije gdje su djelovali mnogobrojni slikari i njihove radionice i gdje je svakovrsna umjetnička produkcija bila ogromna a nabava slika jednostavna. U tom se razdoblju, kao i u prvim godinama 19. stoljeća, u zadarskim arhivskim dokumentima u vezi s različitim poslovima spominje i nekolicina dosad nepoznatih slikara. Kada se njihova imena pribroje drugim otprije poznatim majstorima, možemo govoriti o djelovanju većeg broja lokalnih radionica i postojanju značajne i kontinuirane slikarske aktivnosti na ovom području. Tu je aktivnost nesumnjivo podržavala i stalna potražnja za novim umjetničkim djelima od strane domaćih naručitelja iz različitih društvenih slojeva. Nove arhivske vijesti dokumentiraju i stalne migracije umjetnika između sjeverne Italije, Venecije i Dalmacije te između pojedinih dalmatinskih gradova.

Battista Arzenti Indorador

Battista Arzenti Indorador in Venetia à San Lio trebao je 1625. godine za bratovštinu crkve Gospe od Milosti (*Confraternita della Chiesa della Maddona della Misericordia*

intitolata Capellizza) izraditi baldahin *alla moderna* (Prilog 1).¹ S obzirom na to da je Arzenti bio *indorador* vjerojatno je bila riječ o drvenom, rezbarenom i pozlaćenom nosaču oltarnog zastora ili o drvenom baldahinu izrađenom poput ciborija postavljenog nad oltarom. Crkva sv. Marije zvana i Sv. Marija od Kapelice, u kojoj se od 1282. godine okupljala bratovština sastavljena od težaka iz okolnih mjesta, nalazila se na istočnoj strani zadarskog polja.² Podatak da nije riječ o gradskoj crkvi pokazuje da su se umjetnička zbivanja i narudžbe novih umjetnina u vrijeme tada stalnih mletačko-osmanlijskih ratnih sukoba ipak uspijevale ostvarivati i izvan gradskih zidina na prostoru bliže gradske okolice. Iako u dokumentu označen kao *indorador*, Battista Arzenti se u novopronađene slikare koji djeluju na zadarskom području može uvrstiti iz dva razloga. Prvi je taj da su u to vrijeme *indoradori* još uvijek bili ogranak (*colonello*) venecijanske bratovštine slikara (*Arte dei dipentori*), a utvrđeno je i da su vladali, makar i skromnim, slikarskim umijećem.³ Drugi je razlog mogućnost da je *indorador* Battista Arzenti koji je radio za zadarsku bratovštinu zapravo Giovanni Battista Argenti, slikar skromnih izražajnih mogućnosti koji je početkom 17. stoljeća radio za naručitelje iz Dalmacije i Istre. Jedno je slikarevo djelo sačuvano u Trogiru, dva u crkva-ma na obližnjem Čiovu, a jedna njegova slika nalazi se u

Vodnjanu. Argentijeva djela u Veneciji nisu prepoznata, no pripisana mu je jedna slika u katedrali u Vicenzi. Definiran je kao slikar provincijalnih crta i arhaičnog izričaja formiran na iskustvima Veroneseova i Bassanova slikarstva.⁴ Kao *Zambatista Arzenti quondam Massimo* slikar se spominje u popisima venecijanske bratovštine slikara od 1590. do 1625. godine.⁵ Činjenica da je ovaj malo poznati slikar relativno često radio za domaće naručitelje kao i vremenski okvir njegova venecijanskog djelovanja govore u prilog tezi da je riječ o istom majstoru koji radi i za zadarsku bratovštinu. Ako se doista radi o istom slikaru, dokument potkrepljuje ranije iznesene zaključke da je konzervativno i rustično slikarstvo Giovannija Battiste Argentija bilo popularno kod manje zahtjevnih naručitelja u gradskim sredinama na području Dalmacije i Istre kao što su to bile lokalne bratovštine.

Giovanni Francesco Ottone da Napoli

Slikar je u Zadru prvi put zabilježen 17. studenoga 1632. godine kao *Gio. Francesco Ottone da Napoli pittor habitante in questa Citta* kada ga kapetan Antonio Spitti imenuje svojim opunomoćenikom.⁶ U idućim godinama slikar se spominje relativno često. *Francesco Ottone da Napoli Pittor*, stanovnik Zadra, javlja se kao svjedok u dvama dokumentima od 7. prosinca 1636. godine.⁷ Naveden kao *Francesco da Napoli pittor* svjedok je u dokumentu od 14. veljače 1638.⁸ Imena zapisanog kao *Francesco Ottone Pittor* svjedoči u dokumentu od 12. ožujka 1642.⁹ Da je slikar obiteljskim životom bio udomaćen u Zadru govore i podatci iz matičnih knjiga župe sv. Stošije. Slikaru je 17. prosinca 1657. godine u Zadru kršten sin Gasparo Gioseffo.¹⁰ Dana 6. siječnja 1664., slikaru i njegovoj zakonitoj supruzi Lauri Zimizelen, rodio se sin koji je 15. svibnja kršten kao Gasparo Lodovico.¹¹ Iako za sada nije utvrđeno neko slikarevo djelo, višedesetljetni boravak na ovom području i podatci iz obiteljskog života upućuju na zaključak da se Francesco Ottone u Zadru zasigurno morao intenzivno baviti i umjetničkim radom. Ako je dodatak *da Napoli* u njegovu imenu geografska odrednica, može se pomišljati da je slikar bio podrijetlom iz Napulja ili iz grčkog grada Nauplion (Nauplio, grč. *Nafplio*, tal. *Napoli di Romània*) na Peloponezu nad kojim se kroz razdoblje kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka izmjenjivala venecijanska i osmanska vlast. Slikara ne treba poistovjetiti s Matejem Otonijem koji je aktivan u drugoj polovini 17. stoljeća na području srednje Dalmacije, ali njihova moguća rodbinska povezanost nije za sada isključena.¹²

Pietro di Biasio

Slikar Pietro di Biasio već je spominjan u literaturi, a od njega se sačuvalo tek jedno potpisano i datirano djelo. U ninskoj župnoj crkvi sv. Anselma, nekadašnjoj katedrali, čuva se oltarna slika s prikazom *Bogorodica s Djetetom, sv. Antunom Padovanskim i portretom donatora* (sl. 1).¹³ Slika je potpisana i datirana u 1673. godinu. U središnjem dijelu



1 Pietro di Biasio, *Bogorodica s Djetetom, sv. Antunom Padovanskim i portretom donatora*, Nin, župna crkva sv. Anselma (foto: B. Goja)
Pietro di Biasio, *The Virgin and Child with St Anthony of Padua and the Donor*, parish church of St Anselm in Nin

slike Bogorodica s Djetetom sjedi na oblacima. Pred njima kleči mladoliki sv. Antun Padovanski kojemu Dijete Isus pruža rascvjetanu grančicu ljiljana. U vrhu slijeću anđeli zaogrnuti u draperiju i krune Bogorodicu vijencem od cvijeća. Straga je detalj monumentalne arhitekture, a u daljini pejzaž sa stablom i hram sa stupovima ukrašen kipom. U donjem desnom kutu prikazan je dopojasni lik donatora. Odjeven je u odjeću tadašnjeg vremena koja odaje njegov visok društveni status. Dlanove drži sklopljene u stavu molitve. Lice mu krasi elegantni crni brčići, nos je markantan, lice izduženo i produhovljeno, a pogled inteligentan. U dnu je naslikan dijelom oštećeni grb koji bez sumnje pripada donatoru. U vrhu ovalnog štita ukrašenog kartušom mogu se raspoznati tri simetrično raspoređene zvijezde. Pod otvorenom knjigom je natpis s imenom majstora i godinom izrade

slike: *PIETRO DI BIASIO PITOR 1673*. Nije poznato odakle je Pietro di Biasio stigao na ovo područje, no suprotstavljeni efekti svjetla i sjene upućuju na autorovo poznavanje mletačkog slikarstva *tenebrosa*. Ovaj je osvrt prigoda i za iznošenje pretpostavke da je na slici u liku donatora prikazan Ivan Kašić (1625.–1698.), ninski plemić, padovanski doktor obaju prava, časnik u mletačkoj vojsci, pisac danas izgubljene povijesti Zadra i Nina, pjesnik i sakupljač umjetnina, ninski potknez i u svakom drugom pogledu istaknuta osoba tadašnjeg Nina i Zadra. Za vrijeme Kandijaskog rata odigrao je značajnu ulogu u obrani Nina, a nakon rata zalagao se za njegovu obnovu.¹⁴ Kašić je u vrijeme izrade slike imao četrdeset i osam godina, a ta bi se dob mogla odrediti i portretiranom donatoru koji je prikazan kao samosvjесni muškarac srednjih godina. U prilog pretpostavci da je na slici prikazan upravo ovaj istaknuti ninski plemić govori i oštećeni grb koji se u čitljivom dijelu podudara s jednom od varijanti grba obitelji Kašić. Prva se varijanta sastoji od štita s modrom pozadinom i dvije vodoravne srebrne grede nadvišene jednom šesterokrakom zvijezdom, a druga od dvije vodoravne srebrne grede nadvišene polumjesecom, zvijezdom repaticom i dvjema šesterokrakim zvijezdama.¹⁵ Novi dokumenti otkrivaju da je slikar Pietro di Biasio na ovom području boravio i osobno što je važan podatak u otkrivanju putova narudžbe slike. *Pietro di Biasij Pittor*, stanovnik Zadra, naveden je kao svjedok u dokumentu datiranom 29. prosinca 1672. godine.¹⁶ *Pietro di Biasij* svjedok je u oporuci Zuanne, supruge zastavnika Stefana Basicha iz čete pukovnika Radosa. Oporuka je sastavljena u Zadru i datirana 9. rujna 1684. U dodatku istoj oporuci (*codicillo*) od 10. rujna iste godine zabilježen je kao *Pietro di Biasij Pittor*.¹⁷ Slikar je 1681. izradio i neki crtež s cvjetnim motivima na platnu za zadarsku bratovštinu Bl. Dj. od Snijega sa sjedištem u crkvi sv. Donata. Taj je crtež dodatno bio nakićen zlatnim ukrasima (*lustrini*), a trebao je služiti za ukrašavanje tijekom svečanog izlaganja Presvetog sakramenta.¹⁸ Na osnovi relativno čestog slikarevog spominjanja u dokumentima može se zaključiti kako je njegov boravak mogao biti neprekidan kroz duži niz godina ili je u ove krajeve mogao dolaziti povremeno zbog poslovnih ili drugih razloga. Ivan Kašić sigurno se zanimao i za umjetnost jer su u inventaru sastavljenom po njegovoj smrti zabilježene i brojne slike, pa je sasvim moguće da je u osobnom kontaktu sa slikarom mogao naručiti i novu umjetninu za ninsku crkvu. Kao naručitelj slike i istaknuti predstavnik lokalne zajednice Kašić je sudjelovao u izboru sveca i temi koja izvor ima u jednoj od legendi iz svečeva života a bila je uobičajena u slikarstvu protureformacije. Prikaz sv. Antuna Padovanskog s Djetetom na rukama tada postaje nositelj ideje očinstva koja je narodu nametala sliku o vladaru kao brižnom ocu i idealnom gospodaru koji vodu brigu o svojim podanicima. Sv. Antun Padovanski zbog svoga podrijetla i izobraženosti bio je blizak i najvišim društvenim slojevima. Poput nekih drugih svetaca i on je mogao ponuditi ikonografske sadržaje u skladu s potrebama nove vjerske poslijetridentske pedagogije.¹⁹ Prikazivanjem ovoga sveca Kašić je vjerojatno htio istaknuti svoje plemićko podrijetlo, visoku naobrazbu i društveni status u tadašnjem Ninu. Treba se podsjetiti i da je Kašić studirao u Padovi pa mu je i zbog

tih razloga štovanje ovoga sveca svakako moralo biti blisko. Slika je mogla biti naručena i izrađena upravo u Ninu ili Zadru gdje slikara spominju dokumenti. Slikar je vjerojatno komunicirao i s drugim istaknutim pojedincima onoga vremena koji su mogli biti potencijalni naručitelji slikarskih djela. Budući da se Pietro di Biasio spominje i prije i nakon izrade ninske slike, sve upućuje na zaključak da je i njegova slikarska aktivnost morala biti kudikamo plodnija.

Lorenzo Belveder

Kada je redovnik Giordano Faretto sastavljao inventar umjetničkih slika u zadarskom samostanu sv. Dominika, savjetnik mu je bio izvjesni *Lorenzo Belvedere Bolognese, famoso pittore nella città di Zara*.²⁰ Isti se slikar kroz prva dva desetljeća 18. stoljeća u Zadru spominje i u nekoliko arhivskih dokumenata koji su dodatna potvrda njegovu postojanju i djelovanju. Lorenzo Belveder *Pittor* navodi se kao svjedok u dva dokumenta, oba datirana 24. lipnja 1707.²¹ Slikar svjedoči i u dokumentu od 13. siječnja 1708. koji je i sastavljen u njegovoj kući u predjelu Kaštela.²² Lorenzo Belveder javlja se u Zadru kao svjedok i 15. lipnja te ponovno i 20. listopada 1711. godine.²³ Minimalno četverogodišnji boravak, posjedovanje kuće i određena glasovitost koju je uživao u lokalnoj sredini dovoljni su argumenti za iznošenje pretpostavke da se Lorenzo Belveder u Zadru aktivno bavio i slikanjem. Na to bi, ako je riječ o istoj osobi, upućivali i drugi izvori. Dokumenti nešto ranije spominju i izvjesnog slikara Lorenza koji je 1698. godine trebao izraditi neku sliku neodređene tematike za neimenovanu crkvu u Dobropoljani na otoku Pašmanu.²⁴ Moguće je da je i u ovom slučaju riječ o slikaru Lorenzu Belvederu. Nije za sada poznato odnosi li se na istog Lorenza Belvedera podatak Ivana Kukuljevića Sakcinskog o nekom slikaru Lorencinu koji je početkom 18. stoljeća živio u Zadru gdje je 1709. godine popravio i oslikao vratnice orgulja u crkvi sv. Dominika.²⁵

Agustin Crivelari

Od slikara Agustina Crivelarija sačuvala se jedna oltarna slika i nekoliko arhivskih podataka na osnovi kojih se prilično dobro mogu rekonstruirati neke pojedinosti iz njegove profesionalne i osobne biografije. U mjestu Zapuntel na otoku Molatu na glavnom oltaru crkve posvećene Rođenju Bl. Dj. Marije (Mala Gospa) smještena je slika s prikazom *Rođenja Kristova* (sl. 2).²⁶ Na slici je u prvom planu svijetlim koloritom naslikana Bogorodica kako kleči uz ležaj načinjen od sijena na kojem počiva novorođeno Dijete. Mali je Krist glavu na kojoj se ističu okrugli obrazi i svijetlosmeđa kovrčava kosa, okrenuo prema Majci. Njegovo bucmasto tijelo djelomično je omotano u bijelu tkaninu. Uz postelju su naslikana i dva anđeoska lika. U drugom planu, u ponešto zbijenijoj kompoziciji, poredani su svetački likovi. Sasvim lijevo, sv. Josip duge kovrčave brade i visokoga naboranog čela, gleda prema središnjoj sceni. Desnom rukom kojom



2 Agustin Crivelari, *Rođenje Kristovo sa svecima*, Zapuntel, otok Molat, župna crkva Rođenja Bl. Dj. Marije (foto: B. Goja)

Agustin Crivelari, The Nativity of Christ with the Saints, parish church of the Nativity of the Virgin in Zapuntel on the island of Molat

pridržiava žutosmeđi ogrtač, oslanja se na drvenu ogradu, dok lijevom pridržiava štap. U sredini je uspravljani lik sv. Ivana Krstitelja golih prsa i razbarušene tamne kose i brade. Zaogrnut je ružičastom tkaninom, a desnom rukom pridržiava štap s križem i svitkom. Uz desni je rub nagurana grupa od tri sveca. Sv. Petar prikazan je kao koščati i snažni muškarac kratke kovrčave brade i kose te širokoga naboranog čela. U desnoj ruci prislonjenoj na grudi drži ključeve. Iza njegovih leđa, držeći rascvjetanu grančicu ljiljana, proviruje mladenački lik sv. Antuna Padovanskog pogleda usmjerenog



3 Agustin Crivelari, *Rođenje Kristovo sa svecima*, Zapuntel, otok Molat, župna crkva Rođenja Bl. Dj. Marije, detalj (foto: B. Goja)

Agustin Crivelari, The Nativity of Christ with the Saints, parish church of the Nativity of the Virgin in Zapuntel on the island of Molat, a detail

uvis. Sasvim desno je sv. Pavao, istegnutog vrata i duge crne kose i brade. Kleči oslanjajući se lijevom rukom na mač. Odjeven je u svijetloružičastu haljinu, a preko ruku mu je prebačena skupocjena tkanina. Iza leđa sv. Josipa naslikan je detalj monumentalne arhitekture. Iza masivnog postolja proviruju glavice magarca i vola ikonografski dopunjavajući događaj Rođenja, a pokrov od dasaka koji izviruje iz ruba slike sugerira da se scena odvija u štatici. U vrhu slike dva putta drže traku s natpisom: *GLORIA IN EXSELSIS DEO*. Pod lijevim su puttom naslikane i dvije lebdeće anđeoske glavice. Pozadinom slike dominira zatamnjeni krajolik – obrisi brda u daljini ocrtani zagasitim sunčevim svjetlom i tmurno nebo. U dnu s lijeve strane, pod desnom rukom anđela, čita se slikareva signatura ispisana crvenim slovima: *Agustin Crivelari Pittor*, te pod njom: *Zara Fece* (sl. 3).

Slikar Agustin Crivelari nepoznato je ime u povijesti umjetnosti, ali ga spominju zadarski dokumenti koji svjedoče o njegovoj slikarskoj aktivnosti i uključenosti u gradsku svakodnevnicu. Dana 31. svibnja 1716. godine Crivelari se spominje kao slikar s boravkom u Zadru: *Agostin Crivellari pittor, comorante in questa Città*.²⁷ Osim slikanjem, Crivelari se bavio i drugim različitim poslovima koji su vezani uz slikarski zanat kao što su bile procjene vrijednosti dobara, među njima i umjetnina, popisivanih u sklopu *dota* koje su bile uobičajeni prilog onodobnih vjenčanih ugovora. U sklopu dokumenta od 2. kolovoza 1722., uz druge zapise, umetnuta je i procjena vrijednosti slika koje su dio miraza Mariete, kćeri pok. Antonija i pok. Luciette Garbelloto koja se treba udati za Domenica Cerchiarija pok. Iseppa. Na početku zapisa navedeno je da je slike na ukupan iznos od 214 lira procijenio *Signor Agustin Crivelari Pittor*. Ispod popisanih slika nalazi se i vlastoručni slikarev zapis – *Io Agustin Crivelari stimo come sopra* – kojim osobno potvrđuje vrijednost iznesenu u navedenoj procjeni, a ispisano je rukopisom koji je gotovo istovjetan signaturi na zapuntelskoj slici (Prilog 2).²⁸

Slikar se spominje i u vezi drugih slikarskih zadataka. Dokumenti spominju da je 1705. godine slikao za zadarsku bra-

točštinu sv. Ante Opata.²⁹ Za nove orgulje koje je u zadarskoj crkvi sv. Ante Opata tijekom 1732. i 1733. izgradio Antonio Lodovico de Moisé *Organaro* morao je oslikati vratnice. Za te mu je poslove 1. travnja 1733. godine isplaćeno šest cekina. Orgulje su zasigurno morale izgledati raskošno jer su, kako nadalje saznajemo iz zapisa, bile ukrašene i rezbarijama u drvu te naslikanim grbom zadarske građanske obitelji Panizoni. Radove je naručila bratovština sv. Ante Opata sa sjedištem u istoimenoj crkvi.³⁰ Oslikavanje dviju vratnica za visoki iznos od tri stotine lira govori da je bila riječ o zahtjevnom zadatku koji je vjerojatno uključivao i figuralne scene. Može se tek pretpostaviti da je slikar i mnogo češće nego što nam je to danas poznato bio angažiran od lokalnih naručitelja. Treba kazati da su i druge zadarske crkve imale orgulje s oslikanim vratnicama. Sačuvane su one iz crkve sv. Dominika s prikazima Navještenja i Prikazanja Marijina u hramu autora Bernardina Ricciardija iz 1567. do 1568. godine i vratnice orgulja iz crkve sv. Šime s prikazom Navještenja, obje danas izložene u Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti.³¹ Crivelari je imao poslovne odnose i sa zadarskom bratovštinom sv. Silvestra od koje je unajmio kuću. U popisu najamnina i zakupnina bratovštine za 1739. godinu pod brojem 117 navedena je i kuća kod katedrale u kojoj je živio ili barem neko vrijeme boravio tada već pokojni slikar Crivellari.³² Taj se podatak vremenski podudara sa zapisom iz matičnih knjiga župe sv. Stošije u Zadru prema kojem izvjesni Agostin Crivellari, star približno sedamdeset godina, umire 22. veljače 1739.³³ Ako prihvatimo da je riječ o autoru slike iz Zapuntela, to bi značilo da je slikar bio rođen oko 1669. godine.

Oltarna pala iz Zapuntela jedino je za sada poznato sačuvano djelo slikara Agustina Crivelarija. Iako slika umjetničkom kvalitetom zaostaje za importiranim djelima poznatih venecijanskih majstora, ona ipak nadilazi skromnu umjetničku razinu slika koje obično pripisujemo provincijskim ili manje vještim slikarima koji su svoj angažman tražili i pronalazili kod manje zahtjevne publike udaljene od značajnih umjetničkih središta. Crivelari nije slikar bez ambicije. Meko oblikovana draperija široko prati obrise tijela i povija se i pregiba u mekim naborima. Slika je po dubini koncipirana u tri plana, no slikar nije do kraja uspio izraziti prostornost. Statične figure svetaca zaustavljenih kretnji djeluju kao da su poredane jedna pored druge poput kulisa što je značajka koja se često susreće kod majstora koji djeluju u provinciji. Svetački su likovi melankolični, a pogledi su im odsutni pa se može kazati da je Crivelari bio uspješan i u njihovoj psihološkoj karakterizaciji. Boja inkarnata kreće se u rasponu od zemljanih i ružičastih do zagasitih zelenkastih tonova, a pojedini detalji – vršci nosova, detalji na licima, prstima i ušima kao i usne likova – naglašeni su potezima crvene boje što upućuje na određeni, majstoru svojstveni, autorski rukopis. Na osnovi analize samo jednog djela teško je odrediti značajke Crivelarijeva slikarstva, pa se zapuntelska slika na općenitoj razini (rasvijetljeni kolorit, monumentalno oblikovani likovi, lik Bogorodice koji pokazuje obilježja baroknog klasicizma) može smatrati djelom koje se uklapa u različita strujanja venecijanskog slikarstva s kraja 17. i početka 18. stoljeća. Poput drugih majstora koji djeluju daleko

od umjetničkih središta u njezinoj se izradi slikar mogao služiti i grafičkim predlošcima.

Odakle je Crivelari rodod, nije za sada poznato. Njegov zavičaj može biti i Venecija u širem smislu odakle se u neko doba mogao odseliti u Dalmaciju gdje je svojim slikama mogao zadovoljavati želje lokalnih naručitelja. Nije poznato postoji li povezanost između našeg slikara i venecijanskog grafičara Bartolomea Crivellarija koji djeluje u Veneciji u 18. stoljeću što može podržati pomisao o njegovu eventualnom mletačkom podrijetlu.³⁴ Nije poznato ni je li i u kakvom odnosu s našim slikarom i Andrea Crivelari koji se 1778. godine spominje u Dalmaciji kao javni mjernik.³⁵ No, za sada ne treba isključiti mogućnost da je slikar podrijetlom ili rođenjem bio upravo iz Zadra u kojem se tijekom 18. stoljeća u raznovrsnim arhivskim dokumentima, bilježničkim spisima i matičnim knjigama vrlo često bilježi lokalno prezime Crivelari. Ako pretpostavimo da je podrijetlom iz Zadra, mogao je kao daroviti mladić otići u Veneciju i tamo u nekoj od brojnih slikarskih radionica steći naobrazbu te se nakon toga vratiti u rodni kraj u kojem je završio njegov umjetnički i životni put.³⁶ Na osnovi natpisa može se ustvrditi da je slika nastala upravo u Zadru. Dosad pronađeni arhivski podatci o njegovu životu i djelovanju ipak su razmjerno rijetki ako je slikar dulji niz godina neprekidno boravio i stvarao na ovom području. Nisu primjerice pronađeni podatci koji bi govorili o njegovu privatnom životu, eventualnom zasnivanju obitelji, supruzi i djeci što zna biti uobičajeno kod drugih umjetnika koji kontinuirano borave i rade u Dalmaciji. Potpisana oltarna pala iz Zapuntela za sada je jedino uporište u nastojanjima da se u Dalmaciji prepozna još poneko majstorovo djelo i tako proširi njegov opus. U tom bi se slučaju iscrpnije mogle odrediti i osobine Crivelarijeva slikarstva i njegov položaj i značenje u odnosu na ostale poznate slikare koji stvaraju u istom vremenu i prostoru. Neki od tih, kako ih se često naziva, “malih majstora”, primjerice Giovanni Battista Augusti Pitteri i Giovanni Francesco Fedrigazzi, već su bili predmetom sustavnijih terenskih i arhivskih istraživanja, a opusi su im katalogizirani i iscrpno stilski protumačeni.³⁷

Giovanni Battista Augusti Pitteri

Ovaj je rad prigoda da se u pozamašni Pitterijev dalmatinski katalog priključi novo djelo. Riječ je o slici *Bogorodica s Djetetom, sv. Antun Opat, sv. Ivan Krstitelj, sv. Ivan evanđelist i sv. Franjo Asiški* (sl. 4) koja se čuva u župnoj crkvi Prikazanja Bl. Dj. Marije u Medviđi usred slikovite Bukovice.³⁸ U vrhu slike na oblacima sjedi Bogorodica s Djetetom u naručju. Pred njima kleči pogrbljeni sv. Antun Opat, čelave staračke glave i duge sijede brade, odjeven u bijelu halju i smeđi habit s kapuljačom. O desnom mu je ramenu oslonjen štap s privezanim zvoncem. Uz njih je naslikan pokleknuti lik sv. Ivana Krstitelja koji blagoslivlja uzdignutom desnom rukom. Zaogrnut je u crveni plašt, a pod nogama mu je naslikano janje. U dnu je slike prikazan sv. Ivan evanđelist, sa svojim simbolom orlom, kako perom zapisuje u knjigu otvorenih stranica. Ekstatični je pogled uperio uvis prema Bogorodici.



4 Giovanni Battista Augusti Pitteri, *Bogorodica s Djetetom, sv. Antun Opat, sv. Ivan Krstitelj, sv. Ivan evanđelist i sv. Franjo Asiški*, Medviđa, župna crkva Prikazanja Bl. Dj. Marije (foto: B. Goja)

Giovanni Battista Augusti Pitteri, The Virgin and Child with St Anthony the First Abbot, St John the Baptist, St John the Evangelist, and St Francis of Assisi, parish church of the Presentation at the Temple in Medviđa

Uz desni je rub naslikan svetac u tamnom habitu koji rukama prekrizanim na grudima pridržava raspelo, a u kojemu se može prepoznati lik sv. Franje Asiškog. Oblikovanje nabora draperije te karakteristične fizionomije i geste likova pokazuju izrazite bliskosti s likovima koji se ponavljaju na brojnim drugim slikarevim djelima. Likovi Bogorodice i Djeteta mogu se pronaći na potpisanoj oltarnoj slici u Kalima na otoku Ugljanu. Muški svetački likovi poput sv. Antuna Opata i sv. Franje Asiškog ponavljaju se na brojnim slikama (Murter, Skradin, dvije slike u Salima na Dugom Otoku, slike u samostanu sv. Frane u Zadru i slike u Ninu). Nabranje sličnosti može se nizati i dalje, no od toga je značajnije istaknuti da slika dopunjuje slikarev katalog djelima sačuvanim u crkvama dubokoga zadarskog zaleđa gdje, osim danas nestalih slika iz franjevačkog samostana u Karinu, nisu bili prepoznati drugi Pitterijevi radovi. Znači da je i taj dragocjeni no ponekad i nepravedno zanemareni prostor zajedno s gradovima i manjim mjestima u priobalju i na otocima ravnopravno sudjelovao u onodobnim umjetničkim zbivanjima. Narudžba i izrada slike za crkvu u Medviđi može se promatrati i u okviru procesa obnove crkvenih zdanja u zaleđu nakon konačnog završetka dugotrajnih ratnih sukoba između Venecije i Osmanlija. Prikaz sv. Ivana Krstitelja upućuje da se slika izvorno nalazila u

crkvi istoimenog titulara u Medviđi izgrađenoj 1694. godine koja je do gradnje sadašnje služila kao župna. Upravo su Nin gdje su sačuvana četiri slikareva djela te posebno samostan u Karinu mogli biti poveznica između Pitterija i slike naručene za crkvu u Medviđi koja se nalazi na teritoriju nekadašnje Ninske biskupije, a nekada je bila i pod pokroviteljstvom karinskoga franjevačkog samostana.³⁹ Brojne ranije objavljene arhivske vijesti iz slikareva života mogu se ovdje dopuniti i novim podacima. Njihova množina nije neuobičajena kada se uzme u obzir dugogodišnji slikarev boravak u Zadru i Dalmaciji. Dva dokumenta u kojima se reguliraju neki slikarevi poslovni ili obiteljski sporovi nastali, po svemu sudeći, još uvijek u Veneciji, najraniji su spomen Pitterijeve prisutnosti na ovom području. Prvi dokument datiran je 1. veljače 1729. M.V. (= 1730. godina). Iz njega saznajemo da je Giovanni Battista Augusti Pitteri bio dužan Domenici Morelli, supruzi Francesca Pitterija iz Venecije. Ona je stoga preko svoga opunomoćenika don Pietra Moronija dala zaplijeniti njegovu imovinu pohranjenu kod Lorenza Addobbatija u Zadru dok se taj dug u vrijednosti od 731 lire ne isplati.⁴⁰ Dokumentom od 2. ožujka 1730. godine ta ista Meneghina (Domenica) Morelli Pitteri, preko svojeg oponomoćenika don Pietra Moronija, i Giovanni Battista Augusti Pitteri dogovaraju prijateljsko razrješenje svojih obostranih razmirica.⁴¹

Placido Serafino Bigoni

Slikar Placido Serafino Bigoni pok. Francesca iz Brescie u više je navrata u Zadru zabilježen kao svjedok u različitim dokumentima. Najranije se spominje u dokumentu od 11. srpnja 1768. Naveden je kao *Seraffino Bigoni Pittore*.⁴² Slikar svjedoči i 8. rujna 1769.⁴³ U dokumentu od 20. rujna 1771. godine *Seraffino Bigoni figliolo de quondam Francesco da Brescia*, sada stanovnik Zadra, imenuje Francesca Mariju Fanazza, odvjetnika iz Brescie, svojim opunomoćenikom i zastupnikom u poslovima oko nasljedstva koje u tom gradu ima sa svojim bratom Vicenzom i sestrom Rosalindom.⁴⁴ Kao zanimljivost u vezi s prije navedenim podacima o slikarevim poslovima oko nasljedstva vrijedi navesti da je u Brescii oko sredine 18. stoljeća kao osrednji slikar portretist djelovao Vincenzo Bigoni.⁴⁵ Serafino Bigoni se javlja kao svjedok i u dokumentu od 26. kolovoza 1772. godine.⁴⁶ *Seraffino Bigoni quondam Francesco da Brescia Pittore* naveden je kao svjedok i stanovnik Zadra u dokumentu od 22. rujna 1772.⁴⁷ Kao *Placido Seraffino Bigoni quondam Francesco* svjedoči u dva dokumenta, oba datirana 14. kolovoza 1776. godine.⁴⁸ Slikar ponovno svjedoči i u dokumentu od 19. listopada 1777.⁴⁹ *Seraffino Bigoni Pittore* svjedok je i 19. rujna 1779.⁵⁰ te ponovno 21. svibnja 1780. godine.⁵¹ Dana 29. ožujka 1785. Serafino Bigoni je zabilježen kao svjedok u Salima na Dugom Otoku kada don Antonio Basioli daje odobrenje svome nećaku Domeniku Filippiju da ga može zastupati i raspolagati njegovim dobrima. Slikar se u dokumentu vlastoručno potpisao.⁵² Slikar svjedoči i u dokumentu od 9. srpnja 1791.⁵³ Naveden kao *Seraffino Bigoni Pittore* svjedoči i 27. travnja 1808.⁵⁴ Bigoni je i obiteljskim životom bio čvrsto vezan uz Zadar. Dana 20. veljače 1767. godine slikaru i njegovoj zakonitoj

supruzi Francesci rodio se sin koji je 16. ožujka kršten kao Valentino Antonio Giuseppe.⁵⁵ Dana 10. lipnja rodila se kći koja je 3. srpnja krštena kao Maddalena Margarita.⁵⁶ Dana 19. rujna 1769. rodio se sin koji je 5. studenoga kršten kao Pietro Domenico Girolamo.⁵⁷ Dana 1. listopada 1770. rodila se kći koja je 23. listopada krštena kao Ellena Giovanna Pietra.⁵⁸ Dana 30. prosinca 1771. rodio se sin koji je 7. siječnja 1772. godine kršten kao Antonio Agostin.⁵⁹ Dana 9. siječnja 1773. rodio se sin koji je 12. lipnja te godine kršten kao Giuseppe Anzolo Niccolò.⁶⁰ *Placido Serafino Giuseppe Maria Bigoni, nativo di Brescia di Professione Pittore* umro je u Zadru 2. travnja 1809. godine.⁶¹ Serafina Bigonija dokumenti spominju i u vezi sa slikarskim poslovima. I on je poput Crivelarija radio za zadarsku bratovštinu sv. Ante Opata i to u nekoliko navrata. Najprije je u listopadu 1770. godine prepravio dvije velike slike.⁶² U siječnju iduće godine, oslikao je i dvije klupe.⁶³ U studenom 1775. bio je isplaćen za platno i neke slikarske radove, ali nažalost nije navedena tematika i opseg njegova posla.⁶⁴ U svibnju 1777. godine izradio je crtež na kartonu za križ koji je imao služiti za molitve i procesije vođene za uspješnu sjetvu.⁶⁵ U godinama nakon pada Venecije, u vrijeme prve austrijske i francuske uprave, obavio je nekoliko značajnih restauratorskih zahvata po zadarskim crkvama. U svibnju 1800. godine oslikao je uzorkom marmoriranja stube glavnog oltara u crkvi Gospe od Kaštela.⁶⁶ Za zadarsku bratovštinu sv. Roka obavio je značajan restauratorski zahvat kada je 14. kolovoza 1806. popravio tri slike s glavnog oltara bratimske crkve koje su prikazivale sv. Roka, sv. Sebastijana i sv. Šimuna proroka.⁶⁷ Tijekom 1807. godine u dva je navrata obavljao restauratorske poslove i za bratovštinu zadarskih varošana zvanu Bl. Dj. Marije od Snijega sa sjedištem u crkvi sv. Mihovila. U svibnju je oslikao kip sv. Mihovila, a u rujnu pozlatio okvir slike s glavnog oltara.⁶⁸ U travnju 1807. popravio je dvije slike smještene bočno od glavnog oltara u crkvi sv. Šimuna.⁶⁹ Slikar se bavio i drugim poslovima vezanima uz slikarski zanat. Dana 16. lipnja 1768. Bigoni je procijenio i vrijednost portreta koji je bio sastavni dio inventara pokretnina vojnog inženjera pukovnika Antonija Markovića. Istaknuo je kako je riječ o djelu izvrsne kvalitete.⁷⁰ U srpnju 1772. izvršio je procjenu većeg broja slika i nekih drugih predmeta umjetničke vrijednosti u vlasništvu pokojnog Pietra Manfrina. Umjetnine su popisane slijedom njihova rasporeda po prostorijama njegove kuće (Prilog 3). Za taj su ga posao, uz druge procjenitelje za pojedine vrste pokretnina, angažirala djeca pokojnog Pietra Manfrina, Girolamo, Mariana i Elisabetta te Francesco Molla kao zastupnik (prokurator) u ime njegova, tada vjerojatno maloljetnog, sina Antonija. Slikarev potpis identičan je onome u dokumentu nastalom u Salima i potpisu u procjeni Markovićeve portreta.⁷¹ Bigonijev kontakt s uglednom obitelji Manfrin važan je iz više razloga. Uz obitelj Manfrin vezan je značajan gospodarski pothvat ostvaren na samom kraju mletačke vladavine. Girolamo Manfrin (Zadar, 1742. – Venecija, 1802.) osnovao je 1786. godine u Grbama kod Nina tvornicu za preradu duhana na osnovi prijašnjih nastojanja mletačkih vlasti na osnivanju plantaže duhana na tom području. U ninsko plemstvo primljen je 1793. godine, a nakon njegove smrti posjed je nastavio voditi njegov sin Pietro. Osim što je bio poduzetnik, Girolamo Manfrin bio je

na glasu i kao istaknuti pokrovitelj umjetnosti i kolekcionar umjetnina koji je u svom domu u Veneciji sakupio bogatu zbirku s više od četiri stotine slika i skulptura.⁷² Sudeći prema očevoj zbirci slika i umjetnina, u kolekcionarstvu i sklonost lijepom Girolamo Manfrin mogao je biti upućen već u roditeljskom domu. Prema arhivskim dokumentima, Placido Serafino Bigoni bio je aktivan više od četrdeset godina, pa se s pravom može pretpostaviti da je i mnogo više od navedenih arhivskih bilješki djelovao kao slikar, no za sada bez obzira na brojne arhivske podatke i relativno dobro istražen životopis nije identificirano nijedno njegovo djelo.

Giuseppe de Paroli

Giuseppe de Paroli quondam Antonio Pittor da Venezia spominje se u Zadru kao svjedok u dokumentu od 7. studenoga 1777.⁷³ Godinu dana ranije u dokumentima je zabilježeno da se majstor na zadarskom području bavio i slikarskim djelovanjem. Naveden kao *Giuseppe Paroli Pitor*, stanovnik Zadra, ugovorom od 24. ožujka 1776. godine obvezuje se naslikati uljenim bojama na drvenom stropu iznad glavnog oltara župne crkve Obračanja sv. Pavla u Kukljici likove dvanaestorice apostola i Duha Svetoga za ukupnu cijenu od 14 *Zecchina* (Prilog 4).⁷⁴ Nažalost, slikarev rad nije sačuvan niti nam je poznato neko drugo njegovo djelo, pa za sada ne znamo ništa o njegovim slikarskim mogućnostima.

Slikar Giuseppe Paroli (de Paroli), pok. Antonija, može se na ovoj razini poznavanja činjenica iz njegova života povezati s poznatim slikarom Antonijem Parolijem (1688.–1768.) koji se 1718. spominje kao član venecijanske bratovštine slikara. Od početka tridesetih godina 18. stoljeća djelovao je na području Gorice i okolice te se pretpostavlja da je i rođen u tom gradu. S jednakom sposobnošću izrađivao je freske i slike u tehnici ulja na platnu za crkvene naručitelje i lokalno plemstvo i to uglavnom djela sakralne tematike. Njegovo provincijalno, pomalo sladunjavo slikarstvo, ujedinjenoga stilskog izraza utemeljeno je na likovnoj kulturi i slikarskoj tradiciji venecijanskog *settecenta*. Arhivski podatci iz slikareva života razmjerno su rijetki u usporedbi s njegovom dugom karijerom i povelikim monografski istraženim opusom. Za nas je zanimljivo da izvjesni Giuseppe Paroli, osoba nepoznatog zanimanja za kojeg se pretpostavlja da je bio slikarev sin ili nećak, dva tjedna nakon slikareve smrti plaća takse za stavljanje i skidanje pečata s pokojnikovih pokretnina. Spomenimo da dokumenti na području Gorice između 1791. i 1810. godine spominju i slikara Michelea Parolija, te Antonija Parolija koji je između 1776. i 1810. zabilježen kao učitelj.⁷⁵

Francesco Battaglioli

Najvažnije ime u ovom nizu jest ugledni venecijanski slikar Francesco Battaglioli koji izrađuje kulise za zadarski *Nobile Teatro* čija je izgradnja dovršena tijekom 1783. godine. U svom kapitalnom djelu o ovom zadarskom kazalištu – *Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara (1781–1881)*

– taj podatak spominje zadarski kulturni djelatnik, pisac i istraživač slikarstva Giuseppe Sabalich, ali pogrešno navodi slikarevo prezime kao *Battagliini*.⁷⁶ U tom dijelu ovdje želim njegov podatak ispraviti ali i aktualizirati u stručnoj literaturi. Iz arhivskog dokumenta doznaje se da je u lipnju 1783. godine Francesco Battaglioli za opremu novog kazališta čiji je osnutak i izgradnju inicirala skupina uglednih Zadrana koji su bili njegovi suvlasnici i dioničari, trebao izraditi još dvije scene, to jest kulise koje su nedostajale. Riječ je bila o scenama s prizorima kraljevske dvorane (*Sala Reggia*) i zatvora (*Prigione*).⁷⁷ Zadarski su naručitelji kada su birali slikara scenografija za svoje kazalište, očito bili vrlo dobro upućeni u suvremena likovna kretanja u Veneciji u kojoj je procvat kazališta utjecao na razvoj dekorativnog slikarstva usmjerenog u prvom redu prema izradi scenografija. U toj je struji venecijanskog slikarstva kasnog *settecenta* uspješno djelovao i Francesco Battaglioli (Modena, oko 1714. – poslije 1796.), poznati slikar veduta i arhitektonskih perspektiva te autor kazališnih i opernih scenografija. Od 1747. do 1751. godine zabilježen je kao član venecijanske slikarske bratovštine. Njegovi rani radovi nastaju pod utjecajem venecijanskih vedutista, osobito Canaletta. Nakon 1754. odlazi u Španjolsku gdje trajnije boravi između 1756. i 1760. slikajući kazališne i operne scenografije za dvor kralja Ferdinanda VI. Od 1760. godine bio je član venecijanske Akademije gdje kasnije obavlja i dužnost *priora*, a 1778./79. godine imenovan je profesorom arhitektonske perspektive.⁷⁸ Iako se Battagliolijevi radovi za zadarski *Nobile Teatro* nisu sačuvali, njegov angažman u izradi kazališne scenografije govori nam o visokom likovnom ukusu, financijskim mogućnostima i razvijenim estetskim kriterijima njegovih graditelja koji su, potpuno upućeni u onodobna slikarska strujanja, novo kazalište nastojali opremiti likovnim djelima visoke umjetničke vrijednosti.

Carlo Miari

Carlo Miari potpisao se na oltarnoj pali iz župne crkve sv. Eufemije u Sutomišćici na otoku Ugljanu. Ambiciozno zamišljena slika (sl. 5) nevelikih umjetničkih dosega smještena je na bočnom oltaru. Slika je uokvirena drvenim profiliranim i pozlaćenim ukrasnim okvirom.⁷⁹ U vrhu slike prikazana je Sveta obitelj (Bogorodica i sv. Josip s Kristom). Krist blagoslivlja sv. Mariju Magdalenu koja kleči pred njegovim nogama. Pod njima su u prostoru bez dubine poredani u cik-cak rasporedu na oblacima jedan ispod drugoga likovi sv. Nikole, sv. Petra i sv. Mihovila. Stilizirani svetački likovi patetičnih i pomalo sladunjavih izraza i ukočenih kretnji oblikovani su svaki u skladu sa svojom uobičajenom ikonografijom. Sv. Mihovil prikazan je kao mladoliki ratnik s mačem i vagom, sv. Petar je koštunjavi muškarac kratke kovrčave kose i brade koji drži ključeve, sv. Nikola odjeven je kao biskup i ima dugu sijedu bradu, a sv. Marija Magdalena raspuštene kose i odjevena u bogate haljine suzama pere Kristove noge držeći pred sobom posudu. U donjem desnom kutu prikazane su duše u Čistilištu. Uz donji lijevi kut čita se signatura: *ANNO 1790 / CARLO MIARI INV. ET. PI.* (sl. 6). Kompozicijsko rješenje, kolorit i određena težnja prema



5 Carlo Miari, *Sveta obitelj sa svecima i dušama u Čistilištu*, Sutomišćica, otok Ugljan, župna crkva sv. Eufemije (foto: Ž. Bačić)
Carlo Miari, *The Holy Family with the Saints and Souls in the Purgatory*, parish church of St Euphemia in Sutomišćica on the island of Ugljan

dekorativnosti u suglasju su s vremenom nastanka slike i tadašnjim stilskim strujanjima u venecijanskom slikarstvu. Slikar Carlo Miari nije poznat u našoj stručnoj literaturi i slika iz Sutomišćice jedino je za sada poznato njegovo djelo u Dalmaciji. Poput brojnih drugih slikara slabijih izražajnih mogućnosti formiranih u nekoj od brojnih venecijanskih



6 Carlo Miari, *Sveta obitelj sa svecima i dušama u Čistilištu*, Sutomišćica, otok Ugljan, župna crkva sv. Eufemije, detalj (foto: Ž. Bačić)

Carlo Miari, The Holy Family with the Saints and Souls in the Purgatory, parish church of St Euphemia in Sutomišćica on the island of Ugljan, a detail

bottegħa na golemom slikarskom naslijeđu i iskustvima velikih suvremenika i Carlo Miari je pravac svojega djelovanja usmjerio prema manje zahtjevnoj publici koju je mogao pronaći i u malim dalmatinskim mjestima. Osim stilskih značajki oltarne slike, o njegovu venecijanskom slikarskom ishodištu svjedoče rijetki venecijanski dokumenti objavljeni u talijanskoj literaturi. Slikar Mattio Miari spominje se u popisu slikara od 1724. do 1728. godine. Zabilježeno je da živi u predjelu crkve S. Samuel, da ima sedamdeset godina, šestero djece, između kojih je i jedan zanimanjem slikar.⁸⁰ Vjerojatno se isti slikar spominje i u spisima arhivskog fonda *Provveditori alle Pompe* gdje je 14. srpnja 1745. navedeno da slikar Matteo Miari živi u predjelu župe S. Lio, te da je nesposoban za rad.⁸¹ Slikar Antonio Miari zabilježen je u arhivskom fondu *Savi alle Decime* 1748. godine s prebivalištem na području župe S. Giacomo di Rialto.⁸² Na ovom stupnju istraživanja i na osnovi iznesenih podataka može se pretpostaviti da su slikari Carlo, Matteo i Antonio Miari bili u nekoj rodbinskoj vezi. O slikaru Carlu Miariju za sada nisu pronađeni podatci u zadarskoj arhivskoj građi, pa se može pretpostaviti da je slika iz Sutomišćice naručena i kupljena izravno u Veneciji.

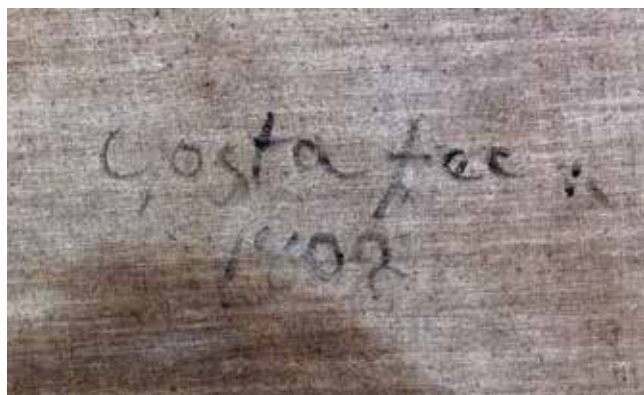
Benedetto Costa

U crkvi sv. Šime u Zadru u središte atike bočnog oltara sv. Sakramenta unutar pravokutnog okvira ukrašenog dvama andeoskim glavicama umetnuta je slika anđela koji raširenih krila lebdi među oblacima držeći u desnoj ruci grožđe a u lijevoj klasje pšenice – simbole euharistije (sl. 7). Skromnih dimenzija i tematike slika prije svega zaslužuje pozornost zbog signature koja se nalazi na poleđini gdje se čita: *Costa fec: 1808*.⁸³ U potrazi za autorom slike treba spomenuti kako u Dalmaciji nešto ranije djeluju dva majstora, Jakov i Antun Costa, koji su 1793. godine bili plaćeni za neke radove i boje-nje kapele, to jest svetišta crkve sv. Roka u Starom Gradu na Hvaru.⁸⁴ No, istraživanja arhivske građe navode na zaključak da je u ovom slučaju riječ o slikaru Benedettu Costi kojega u prvim godinama 19. stoljeća višekratno spominju zadarski dokumenti. U siječnju 1807. godine za zadarsku bratovštinu



7 Benedetto Costa, *Anđeo*, Zadar, župna crkva sv. Šime (foto: Ž. Bačić)
Benedetto Costa, An Angel, parish church of St Simon in Zadar

dobre smrti u crkvi sv. Frane od Pećine (*della Grotta*) oslikao je kip sv. Franje.⁸⁵ Slikar je radio i u obližnjem Ninu. Dana 11. svibnja 1807. priznanicom je potvrdio da je od Antonija Grassonija, prokuratora oltara Gospe od Zečeva, primio iznos od 204 lire za izradu jedne slike i šest zastava s Gospinim likom kao i za okvir i podokvir te još četiri ukrasna završetka (*pomolo*) namijenjenih Gospinu oltaru. Uz to je obavio i neke druge poslove za Gospinu kapelu na otočiću Zečevo.⁸⁶ Kao *Benetto Costa pitor da Millano* zabilježen je i kako svjedoči u dokumentu od 20. lipnja 1808. godine.⁸⁷ Kao i neki drugi prethodno navedeni slikari, i Benedetto Costa bio je obi-



8 Benedetto Costa, *Anđeo*, Zadar, župna crkva sv. Šime, potpis autora (foto: B. Goja)
Benedetto Costa, An Angel, parish church of St Simon in Zadar, author's signature

teljskim životom vezan uz Zadar gdje se oženio i zasnovao obitelj. Slikar je 18. rujna 1811. u Zadru sklopio brak s mnogo mlađom Jelenom Livaković. Navedeno je da Benedetto Costa zanimanjem slikar, da je podrijetlom iz grada Lodija (blizu Milana) te da ima oko 54 godine. Njegov se otac zvao Giacomo Alfonso Costa. Da je Costa u tadašnjem društvu uživao priličan ugled i održavao kontakte s uglednicima, vidi se iz popisa svjedoka gdje su zabilježeni pojedini visoki politički dužnosnici i jedan član istaknute zadarske plemićke obitelji.⁸⁸ Podatak je vrijedan i stoga jer se iz njega može odrediti da je slikar rođen oko 1757. godine, pa se generacijski još uvijek može definirati kao barokni slikar. Zabilježeno je i da se slikaru i njegovoj supruzi u Zadru rađaju djeca čija imena oslikavaju tadašnja politička previranja diljem Europe koja su zahvatila i naše krajeve uklapajući ih u nove državne tvorevine ali i slikareva osobna politička opredjeljenja. Dana 26. listopada 1812. rodio im se sin koji je na krštenju 15. srpnja 1813. dobio

ime Napoleone Andrea Massimo Ambrogio Demetrio.⁸⁹ Dana 21. srpnja 1817. rodila im se kći koje je na krštenju 3. kolovoza iste godine dobila ime Maria Luigia.⁹⁰ Dana 31. ožujka 1819. rođena je kći koja je na krštenju obavljenom 7. travnja iste godine dobila ime Cattarina Mattea.⁹¹ I ovdje zabilježeni kumovi oslikavaju Costin visoki društveni status, bliskost s vlastima i poznanstva s istaknutim pojedincima. Svima njima Costa je mogao izrađivati portrete i slikati za njihove privatne i radne prostore. Uz sretne, slikar i njegova supruga u Zadru su proživljavali i tragične obiteljske događaje. Njihov sin Andrea preminuo je u Zadru kao petogodišnjak 12. kolovoza 1817. godine.⁹² U vrijeme kada ga prvi put spominju zadarski dokumenti, Benedetto Costa bio je pedesetogodišnjak pa se može pretpostaviti da je iza sebe u Lodiju, okolici Milana ili drugdje (sjeverna Italija, Veneto), zavisno od pravca dolaska u ove krajeve, morao ostaviti neka djela iz ranijeg razdoblja svoje karijere.

Prilog 1

Državni arhiv u Zadru, 31 – Bilježnici Zadra, Zuanne Braicich (1621.–1645.), B. X, F. X, Procure (1623.–1629.), Prot. 5, nepaginirano, dokument od 6. listopada 1625. godine

In Nome di Christo Amen. L'Anno et Indizione come di sopra giorno veramente die Marti li 6. del Mese di Ottobre Nelli Tempi del Regimento ut ante, Alla presentia del Nobil huomo Zarattino il Signor illustrissimo signor Donato Civallelli honorando Giudice Essaminator della Corte di Zara di me Nodaro, et delli Testimonij sottoscritti. Personalmente Constituiti Antonio Vlahovich Gastaldo, Zorzi Telletina, et Zuanne Baiolich Procuratori della Confraternita della Chiesa della Maddona della Misericordia intitolata Capellizza in questa Città, et spontaneamente con ogni miglior modo hanno costituito creato et solenemente ordinato in loro vero et certo legitimo et indubitato Procuratore Nuntio et Commesso speciale et generale cosi che etc. ne all' incontro il signor Marc Antonio Prestini Cittadino Mercante et habitante in questa Città, al presente Comorante in Venetia se ben absente etc. A' poter et dover specialmente et espressamente per nome di essi Constituenti quam suo nomine scoder, ricavèr et ricuperar dà mistro Battista Arzenti Indorador in Venetia à San Lio li ducatti ottanta di ragione di detta Chiesa over Confraternita dà esso mistro Battista ricevuti per mano di mistro Scipion Freddi per la Constructione di un Baldachino alla Moderna, overo ricavèr esso Baldachino per pretio che dà Periti sarà valutato, et del ricevuto et ricuperato poter fa fine et perpetua quietatione in forma et per l'essatione et ricuperatione sudetta bisognando poter companir dinanzi qualsivoglia Illustrissimo et Eccellentissimo magistrato Giudice Giusdicente Tribunale Collegio Consiglio et officio nella predetta Inclita Città dovè facesse bisogno, et ivi far, dir, trattar, procurar et operar tutto quello che sarà necessario et opportuno sino la totale essatione et ricuperatione sudetta, et che far potriano essi medesimi Constituenti quam suo nomine mentre fossero personalmente presenti,

Con amplo et generalmento etc. anchor che etc. volendo etc. qum ominimoda et general clausula ad lites.

Con facultà anco di poter sustituir in luoco suo uno ò più Procuratori con simile overo limitata autorita quelli revocar et surrogar altri in luoco loro toties quoties restando non di meno sempre fermo il presente Procuratorio. Promettendo d'haver sempre fermorato et prato tutto quello che dal sudetto signor loro Procuratore et dalli sustituiti da quello sarà fatto et operato, et à quello non contrafar dir, ne venir per se ne per altri, sotto l' pene etc. et obligatione di tutti li beni loro nomine quo supra mobili e stabili presenti et futuri sopradiche etc.

Fatto in Zara in Casa della solita habitatione del sudetto signor Giudice Essaminator nel confin della Maddona della Piazzola, Presenti mistro Gasparo Tossello sartor, et mistro Domenico Boccasanta Calzolaro, abitanti in Zara, Testmonij etc.

(in margine) Per la Confraternita della Madonna della Misericordia

(in margine) Extractum

Prilog 2

Državni arhiv u Zadru, 31 – Bilježnici Zadra, Francesco Bonicelli (1707.–1746.), B. II, F. III, L. 22, fol. 31.

Stima fatta dal Signor Agustin Crivelari Pitor delli qui sotto scritti Quadri.

Un Quadro Grande con la Beata Vergine, San Zuane, e San Iseppo L 40:-

Un detto con l'Imagine di San Pietro, e San Paulo L 20:-

Un detto con l'Imagine di San Iseppo L 20:-

Un detto con l'Imagine delli tre Maggi piccolo L 14:-

Un detto con l'Imagine della Beata Vergine Nonciata L 10:-

Un detto piccolo con pitura alla grecha con l'Imagine della Beata Vergine con un Christo in mano L 44:-

Due detti campagni con l'Imagine della Nonciata,
et l'altro con un Crosefiso L 40:-
Un Ritrato d'una Contadina L 16:-
Un Quadro di San Nicolo Grande L 10:-
(drugom rukom) Io Agustín Crivelari stimò come sopra L
214:-

Prilog 3

Državni arhiv u Zadru, 20 – Općina/Komuna Zadar. Knez
Zadra, 67. Michele Minotto (1770.–1772.), sv. I. Dokument od
17. srpnja 1772. godine s pripadajućim priložima, fol. 27, 39.

Stima delli effetti di ragione dell' eredità del quondam Pietro
Manfrin fatta da me sottoscritto

Nel Meza del prima soler

Sei Quadri piccoli con cristalli, e Suaze dorate fine con suoi
fiocchi verdi – 144:-

Un Quadro della Beata Vergine con suaza dorata fina, e
fioco verde – 26:-

Camera contigua

Un Ecce Omo con suaza d' orata – 100:-

Un Spechio dorato fino – 120:-

In Armer rimero

Due Quadretti piture in Rame – 4:-

In un Taolin

Un quadretto la Beata Vergine in Rame – 8:-

In Portico

Trè quadri grandi Suaza falsa – 12:-

Un detto Sopraporta – 4:-

In Tinello

Quattro quadri – 20:-

Un detto sopra porta – 4:-

Nella prima Camera sopra l'orto

Due Quadri sopra porta dorati falsi – 8:-

Due Quadri senza suaza – 12:-

Cinque detti dorati fini – 100:-

Un detto dorato falso – 5:-

Un Spechio grande dorato fino – 100:-

Un Barometro – 8:-

Nella seconda Camera sopra l'orto

Sei quadri a suaza dorata falsa – 30:-

Un Ritratto senza Suaza – 4:-

Un Spechio vecchio – 70:-

In Camera del Secondo Soler

Sei Quadri dorati falsi – 20:-

Quattro detti Ovadi 13:-

Due detti Suaza rossa 8:10

Un Ostia Papal

Un Spechio piccolo vecchio – 12:-

In Camerin Avanti il Graner

Cinque Quadri – 15:-

Un quadretto – 5:-

Ingresso di Casa

Due detti senza suaza – 1:10

In Meza

Due Pesi da Letere – 5:-

In Barrò

Un Reliquiario San Croce – :-

(ukupno) 859: –

Io Serafino Bigoni affermo con giuramento d' aver stimatto
li sudetti Effetti fec.

(drugom rukom) Addi 30. Luglio 1772 Zara. Presentato in
questo [...] pretorio civile da signor Seraffino Bigoni Pitor, il
quale giuro [...] di aver stimato per coscienza li sudetti effetti.

Prilog 4

Državni arhiv u Zadru, 31 – Bilježnici Zadra, Gio. Filippo
Coltelli (1747.–1783.), B. II, F. II (Prot. 11-20), Libro XIX,
fol. 39–39v.

Nel Nome di Cristo Amen. L'anno della sua Santissima natività
1776 Indizione nona giorno veramente di Domenica li 24 del
mese di marzo nelle tempi del Serenissimo principe e Signor
Nostro Eccellentissimo il Signor Alvise Mocenigo per l'Iddio
grazia Inclito dose di Venezia etc. del Regimento dell' Illustri-
ssimo Signor Zorzi Marin Conte di Zara, e suo distretto, et
alla presenza del Nobile Signor Zarattino il magnifico Signor
Giovanni Maria Gliubavaz onorando Giudice Esaminatore
della Corte di Zara di me Nodaro, et testimonij infrascritti.

(In margine) Estratto. Personalmente Costituite le parti
infrascritte cioe Give Baccich Antonio Mestrich e Antonio
Marich Giudici, e Give Millich Procuratore tutti da Cuclizza
da una, ed all' altra Domino Giuseppe Paroli Pitor abbitante
in questa Città li quali convengono et anno stabilito, e con-
venuto nel modo seguente.

Che esso Giuseppe Paroli debba far fare a tutte sue spese le
due porzioni del soffitto sopra l'altar maggiore nella loro chiesa
Parochiale a norma della terza porzione già prima d'ora fatta,
et anco in quella rinovar la pittura nel qual soffitto che dovranno
esser dipinti li dodeci Appostoli, e lo Spirito Santo con collori
fini il tutto dipinto a oglio, e il legname dovrà esser staggionato,
e secco. Li villici sopradetti poi dovranno come si obbligano
immediatamente contare al predetto Paroli Zecchini cinque, e
terminata la fattura da marangone, contarli altri tre Zecchini,
e terminata poi la intiera operazione di pittura dovranno
contarli altri Zecchini sei cosichè contaranno in tutto Zecchini
quattordici, dovranno pure contribuirli al Paroli, e compagno
nel tempo di loro dimora nella villa per la Sudetta operazione
la legna occorrente da fuoco per loro uso e compagni e il letto.
Tanto promettono le parti d'osservar, e mantener, ed in caso di
qualche difetto d'esso Paroli abbi da rifar la fattura, e ridurla a
sue spese a perfezione et ita, sopra di che.

Fatto in Zara in casa dell' sudetto Signor Giudice Esamina-
tore posta nel Confin del Duomo presenti Antonio Pandoi
e Giuro Stipceovich testimonij noti.

(drugom rukom) Giovanni Maria Gliubavaz Giudice Esa-
minatore

Bilješke

- 1
Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), 31 – Bilježnici Zadra (dalje: 31), Zuanne Braicich (1621.–1645.), B. X, F. X, Procure (1623.–1629.), Prot. 5, nepaginirano, dokument od 6. listopada 1625. godine.
- 2
Od crkve nisu sačuvani tragovi, a imala je oblik rotonde. CARLO FEDERICO BIANCHI, *Zara cristiana*, I, Zara, 1877., 476; VLADE CVITANOVIĆ, *Bratovštine grada Zadra*, u: *Zadar – Zbornik*, (ur.) J. Ravlić, Zagreb, 1964., 460.
- 3
O slikarima i *indoradorima* u Veneciji i Dalmaciji vidjeti: BOJAN GOJA, Pietro Sandrioli *indorador* iz Venecije i drvene oltarne pale u Rabu i Šibeniku, u: *Ars Adriatica*, 3 (2013.), 159–174.
- 4
O G. B. Argentiju vidjeti: KRUNO PRIJATELJ, Pala »Gospe od Ružarija« u dominikanskoj crkvi u Trogiru, u: *Studije o umjetni-nama u Dalmaciji V*, Zagreb, 1989., 35–41; RADOSLAV TOMIĆ, Dopune za slikarstvo u Istri – G. B. Argenti u Vodnjanu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 21 (1997.), 58–61; RADOSLAV TOMIĆ, Trogirski slikarska baština od 15.–20. stoljeća, Zagreb–Split, 1997., 104–105, 150–151, 161–162; VIŠNJA BRALIĆ – NINA KUDIŠ BURIĆ, Slikarska baština Istre. Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije, Zagreb, 2006., 569–571.
- 5
ELENA FAVARO, *L'arte dei pittori in Venezia e i suoi statuti*, Firenze, Leo S. Olschki editore, 1975., 144, 154.
- 6
DAZd, 31, Zuanne Braicich (1621.–1645.), B. X, F. X (Prot. 1–18), Libro 11, fol. 47v., dokument od 17. studenoga 1632. godine.
- 7
DAZd, 31, Zuanne Braicich (1621.–1645.), B. X, F. X (Prot. 1–18), Libro 16, fol. 26, 26v.
- 8
DAZd, 31, Giovanni Maria Benvenuti (1622.– 1642.), B. I, F. I (Prot. 1– 6), Libro 4, fol. 7.
- 9
DAZd, 31, Giovanni Maria Benvenuti (1622.– 1642.), B. I, F. II (Prot. 1– 4), Libro 4, fol. 55.
- 10
Arhiv Zadarske nadbiskupije (dalje: AZDN), 43 – Zbirka matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije, Zadar – Sv. Stošija (dalje: 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija), Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XI, (1656.–1674.), fol. 17v.
»Adi 17. Dicembre 1657. Io Giovanni Ragnetto Primicerio con licenza delli Reverendi Curati hò battisato Gasparo Gioseffo figliolo di signor Francesco Ottone pitor procreato con la signora Laura sua legitima Consorte. Compari l' Illustrissimo signor Mattio Soranzo, et la signora Maria moglie di signor Capitano Piero da Scuttari«.
- 11
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XI, (1656.–1674.), fol. 121.
»Adi detto (15. Maggio 1664.) Io Don Gerolimo Castelnovo Curato del Domo di Zara hò battizzato un bambino nato li 6. Gennaio 1664 figliolo di mistro Francesco Ottone Pitor et di Dona Laura Zimizelen sua Legitima Consorte al quale fù imposto nome Gasparo Lodovico. Furono Padrini il Singor Nicoletto Budinich et la Molto Illustrissima Signora Margarita moglie del Molto Illustrissimo Signor Lodovico Grisogono«.
- 12
RADOSLAV TOMIĆ, Matej Otoni – slikar u provinciji, Omiš, 1997.
- 13
MIJAT SABLJAR, Putne bilježnice, rukopis u knjižnici Ministarstva kulture, br. 5 Pag–Bag, 61, br. 7 Nin, 18; IVAN KUKU-LJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, sv. I, Zagreb, 1858., 33. Ivan Kukuljević Sakcinski i Mijat Sabljjar, koji je nacrtao i detalj slike s prikazom donatora, smatrali su kako je riječ o slikarevu autoportretu. O slici vidjeti i: IVO PETRICIOLI, Osvrt na ninske građevine i umjetničke spomenike srednjega i novoga vijeka, u: *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 16–17 (1969.), 353. I. Petricioli pretpostavlja da je u liku donatora prikazan gradski knez Zanantonije Benzon; RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji, Zagreb, 2002., 4.
- 14
O Ivanu Kašiću vidjeti: MIROSLAV GRANIĆ, Paški grbovnik, Split, 2002., 53–57; IVAN MAJNARIĆ, Kašić, Ivan, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7, Kam–Ko, (gl. ur.) Trpimir Macan, Zagreb, 2009., 137; MAJA KATUŠIĆ – IVAN MAJNARIĆ, *Dopo la morte dell quondam signor Giouanni Casio dottor...* Inventar ninskog plemića Ivana Kašića s kraja 17. stoljeća, u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 29 (2011.), 219–271.
- 15
MIROSLAV GRANIĆ (bilj. 14), 57, T. X, 2; T. XI, 1.
- 16
DAZd, 31, Francesco Lantana (1669.–1687.), B. unica, F. I (Prot. 1–14), Libro 1, nepaginirano.
- 17
DAZd, 31, Nicolo Lomazzi (1678.–1706.), B. VI, F. X (1–44), br. 10 i br. 11.
- 18
DAZd, 335 – Bratovštine u Dalmaciji (dalje: 335), Zadar, br. 159, Bratovština Bl. Dj. Marije od Snijega u Sv. Donatu (1678.–1693.), fol. 38.
»15. Luglio (1681.) Lire doi soldin uno contate in un quarto di ducatto d' argento al mistro Pietro de Biaggi Pittor per farci il disegno del lavoro à fiori sopra la tella per esser poi governato con lustrini dal Signor Pietro Ferrari; servirà per il Scalinado all' Esposizione – Lire 2:1«.
- 19
JAMES HALL, Rječnik tema i simbola u umjetnosti, Zagreb, 1991., 13; EMANUEL FRANJO HOŠKO, Sv. Antun Padovanski u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: *Kačić, zbornik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 27–28 (1995.–1996.), 181–188, 182–183; SANJA CVETNIĆ, Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština, Zagreb, 2007., 218–219.
- 20
STJEPAN KRASIĆ, Inventar umjetničkih predmeta u nekadašnjoj dominikanskoj crkvi u Zadru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 27 (1988.), 227–248, 238.

- 21
DAZd, 31, Francesco Bonicelli (1707.–1746.), B. I, F. I, Prot. 1–9, Libro primo, fol. 36, fol. 37.
- 22
DAZd, 31, Francesco Bonicelli (1707.–1746.), B. I, F. I (Prot. 1–9), Libro secondo, fol. 33.
- 23
DAZd, 31, Francesco Bonicelli (1707.–1746.), B. I, F. I (Prot. 1–9), Libro quinto, fol. 71v. i fol. 91.
- 24
DAZd, 335, Zadar, br. 153, Bratovština sv. Ante Opata (1670.–1710.), fol. 102.
»5 detto (Novembre, 1698.) [...] Più per tella qual servi per la palla della Chiesa à Dobrapogliana – L 7:10
Più per contadi al Signor Lorenzo pitor per dipinger la palla da novo per la Chiesa sudetta dell'Altar – L 60:-«.
- 25
IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Slovník umjetnikah jugoslavenskih, sv. III, Zagreb, 1859., 229.
- 26
Konzervatorsko-restauratorske radove na slici (ulje na platnu; 209 × 105 cm) u tadašnjoj Restauratorskoj radionici Konzervatorskog odjela u Zadru (danas Restauratorski odjel Zadar Hrvatskoga restauratorskog zavoda) izvršio je 1997. godine Šime Vitori (ev. br. 392).
- 27
DAZd, 31, Antonio Raduelo (1701.–1721.), B. III, F. III (1–3), 2., fol. 18.
- 28
DAZd, 31, Francesco Bonicelli (1707.–1746.), B. II, F. III, L. 22, fol. 31.
- 29
DAZd, 335, Zadar, br. 153, Bratovština sv. Ante Opata (1670.–1710.), fol. 123v.
»Pagati al Crivelari per haversi quello Colorito è dipinto di nuovo L – 3:-«.
- 30
DAZd, 335, Zadar, br. 149, Bratovština sv. Ante Opata (1711.–1806.), fol. 30a–30b.
»Adi 5 Maggio 1732 Zara [...] Contadi Al Signor Antonio Lodovico de Moysè Organaro giusto l' accordo fatto per l'Organo come nella sua riceputa saldatagli li 13 ottobre di Zecchini numero 50 La summa di Lire 2500:-
[...] Primo Aprile (1733.) Contadi al Signor Agostin Crivelari per la pitura delle Due porte dell'organo Zechini sei L – 300.-
[...] 24 detto (Aprile 1733.) Spesi in Legname per far L'intaglio all' Organo L – 16:-
5 Maggio (1733.) Spesi per dipinger L'arma Panizoni L – 10:-
Primo Giugno (1733.) Spesi per L'intaglio dell'organo L – 87.-«
Tada je crkva sv. Ante Opata bila temeljito uređena, obnovljen je krov, strop koji je izrađen u štukaturi, te pjevalište. Radove na obnovi crkve vodio je marango Menego Zorato.
Arhivski dokumenti otkrivaju da je orguljar Antonio Ludovico Moysè (de Moysè; de Moysè) prepravljao i orgulje u crkvi sv. Krševana kao i one u crkvi sv. Silvestra.
Orgulje u crkvi sv. Krševana uredio je 1737. godine (tih je godina temeljito obnovljen i čitavi samostanski sklop) o čemu je sačuvana
- i dokumentacija s detaljnim opisima radova i priznanicama gdje se majstor potpisuje kao Antonio Moysè.
DAZd, 336 – Benediktinski samostan sv. Krševana (918.–1806.), spisi br. 3.3.6., fol. 4, 5, 5v., 8.
Priznanicom od 30. lipnja 1757. godine potvrđuje da je primio iznos od 153 lire predan od strane Lorenza Adobatija, gaštalda zadarske bratovštine sv. Silvestra za radove uređivanja orgulja te izradu pet novih svirala i prepravak mijeha.
DAZd, 335, Zadar, br. 173, Bratovština sv. Silvestra, bez oznake stranica.
»Adi 30 Giugno 1757 Zara
Il Signor Lorenzo Adobati Gastaldo di S. Silvestro contarà al Signor Antonio Moise per aver acconciato L'Organo, e fatte cinque Canette da novo è reffatti i folli, tra spese, e fatture L cento cinquanta tre dico – Lire 153. Zuanne Bianchi [...] (drugom rukom) Hò ricevuto io sotto scritto le sudette lire cento e cinquanta trè dico lire 153
Antonio Moysè affermo Manu Propria«
Otprije je bilo poznato da je Moysè 1732. godine prepravio orgulje u crkvi sv. Mihovila. URL: <http://organum.hr/index.php/o-orguljarima/orguljari-u-hrvatskoj-kroz-povijest/> (17. VI. 2014.); autor teksta: Božidar Grga.
- 31
IVO PETRICIOLI, Stalna izložba crkvene umjetnosti u Zadru, Zadar, 2004., 122; EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ, Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije – Slikarstvo, Zadar, 2006., kataloška jedinica br. 77, 222–225.
- 32
DAZd, 335, Zadar, br. 173, Bratovština sv. Silvestra, bez oznake stranica.
»Divversorum. Libro 57, 1739, N:º 73, Affiti, e Livelli della Confraterna di San Silvestro ...
117 La Casa che abitava il quondam Crivellari Pittor dietro la Madonetta – L – 48«.
- 33
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga umrljih, OBITUUM IX, (1730.–1754.), fol. 65.
»Adi 22 Febraro 1739
Agostin Crivellari ritrovandosi nella Comune di santa Madre Chiesa et in casa di sua solita habitazione rese l' anima al' Signor Iddio in etta d' anni 70 in circa, il di cui cadavere fu sepolto nella Metropolitana Chiesa essendo stato contestato, comunicato cosi pure munito del Sacramneto dell' Estrema Untione da me Don Carlo Felicinovich curato di questa Metropolitana Chiesa.«
- 34
O Bartolomeu Crivellariju vidjeti: GIANNANTONIO MOSCHINI, Dell' Incisione in Venezia, memoria di, pubblicata a cura della Regia Accademia di Belle arti di Venezia, Venezia, Zanetti ed., 1924.; ALBERTA PETTOELLO, Libri illustrati Veneziani del Settecento. Le pubblicazione d'occasione, Venezia, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 2005.; GIUSEPPE MORAZZONI, Il libro illustrato Veneziano del Settecento, (ur.) Alberta Pettoello, Forni, 2010.
- 35
ARSEN DUPLANČIĆ, O Mihovilu Luposignoliju, vojnim inženjerima i mjernicima u Dalmaciji u 18. stoljeću, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 29 (1990.), 261–268, 266.
- 36
U Zbirci matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije u Knjizi krštenih, BAPTIZATORUM XI, (1656.–1674.), župe sv. Stošije u Zadru, nisam uspio pronaći podatak o slikarevu rođenju.

- 37
RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 13); IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, Prilog poznavanju slikarskog opusa Giovannija Battiste Augustija Pitterija, u: *Peristil*, 47 (2004.), 83–88; RADOSLAV TOMIĆ, Dopune slikarstvu u Dalmaciji (Baldassare D'Anna, Antonio Bellucci, Antonio Grapinelli, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Giovanni Carlo Bevilacqua), u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005.), 171–186; EMIL HILJE – RADOSLAV TOMIĆ (bilj. 31), kataloške jedinice br. 125–127, 304–307; BOJAN GOJA, Doprinis slikarskom opusu Giovannija Battiste Augustija Pitterija – Otajstva Presvetog Ružarija u Sutomiščici na otoku Ugljanu i arhivska istraživanja, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006.), 121–130; VIŠNJA BRALIĆ, I dipinti ritrovati della cattedrale parentina, u: *Saggi e memorie di storia dell'arte*, 30 (2006.) [2008.], 163–179; SANJA CVETNIĆ, Venecijanski mali majstori u franjevačkim samostanima Bosne i Hercegovine, u: *Peristil*, 51 (2008.), 183–194, 185–186; RADOSLAV TOMIĆ, Crtice o slikama u Šibeniku, Murteru i Marini, u: *Kvartal*, god. VII, 1–2 (2011.), 70–75, 74; RADOSLAV TOMIĆ, Slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi u Dalmaciji, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37 (2013.), 113–128.
- 38
U vrijeme Domovinskog rata slika (138 × 108 cm; ulje na platnu) je pohranjena u depo Stalne izložbe crkvene umjetnosti. Konzeratorsko-restauratorske radove na slici u Restauratorskom odjelu u Zadru Hrvatskoga restauratorskog zavoda izvršio je Šime Vitori. Slika je 2013. godine vraćena u župnu crkvu Prikazanja Bl. Dj. Marije u Medvidi.
- 39
CARLO FEDERICO BIANCHI, *Zara cristiana*, vol. II, Zara, 1880., 312–313.
- 40
DAZd, 20 – Općina/Komuna Zadar. Knez Zadra (dalje: 20), 39. Antonio Marini (1730.–1732.), Sv. I, fol. 152v.
- 41
DAZd, 20, 39. Antonio Marini (1730.–1732.), Sv. I, fol. 161.–161v.
- 42
DAZd, 31, Giov. Grisogono de Franceschi (1768.–1824.), B. I, F. I (Prot. 1–6), Libro primo, fol. 42.
- 43
DAZd, 31, Giovanni Filippo Coltelli (1747.–1783.), B. II, F. II (Prot. 11–20), L. XII, fol. 23v.
- 44
DAZd, 31, Pietro Ferrari Cupilli (1763.–1775.), B. I, F. I (Prot. 1–4), Libro 3, fol. 55–56.
- 45
ULRICH THIEME – FELIX BECKER, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler*, Bd. 4, Bida–Brevoort, Leipzig, 1978., 33.
- 46
DAZd, 31, Giov. Grisogono de Franceschi (1768.–1824.), B. I, F. I (Prot. 1–6), L. 6, fol. 50v.
- 47
DAZd, 31, Bortolo Ferrari (1763.–1783.), B. II, F. II (Prot. 9–17), Libro XVII, fol. 7.
- 48
DAZd, 31, Bortolo Ferrari (1763.–1783.), B. II, F. II (Prot. 18–26), Libro XXVI, fol. 21 i fol. 22.
- 49
DAZd, 31, Bortolo Ferrari (1763.–1783.), B. IV, F. IV (Prot. 27–32), Libro XXVIII, fol. 52v.
- 50
DAZd, 31, Giov. Grisogono de Franceschi (1768.–1824.), B. III, F. III (Prot. 12–16), L. 15 (12), fol. 60.
- 51
DAZd, 31, Giov. Grisogono de Franceschi (1768.–1824.), B. III, F. III (Prot. 12–16), L. 16 (13), fol. 35.
- 52
DAZd, 31, Donato Antonio Ferrari (1774.–1796.), B. IV, F. IV, nepaginirano.
- 53
DAZd, 31, Antonio de Medici (1779.–1794.), B. I, F. II (Prot. 8–14.), L. XII, fol. 35v.
- 54
DAZd, 31, Giov. Grisogono de Franceschi (1768.–1824.), B. XII, F. XII (Prot. 133–137), L. 135, fol. 34v.
- 55
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 89v.
»Adi 16 Marzo 1767
Io Primicerio è Curato Don Giovanni Frangipani ho battezzato un Bambino nato li 20 del decorso Febbraio Figlio del Signor Serafino Bigoni è della Signora Francesca sua legitima Consorte, al quale ho posto nome Valentino Antonio Giuseppe. Padrino il Signor Tenente Collonello Marc' Antonio de Thèrj con l'assistenza del Signor Francesco Egiddi Cancelliere di Signor Eccellentissimo Provveditore Generale.«
- 56
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 108v.
»Adi 3 Luglio 1768
Io Primicerio, è Curato Don Giovanni Frangipani ho battezzato una Bambina nata li 10 del decorso Giugno Figlia del Signor Serafino Bigoni, è della Signora Francesca sua legitima Consorte, alla quale ho posto nome Maddalena Margarita. Padrino il Signor Antonio Dall' Acqua con l' assistenza del Signor Capitan Pietro Paolo Boschi.«
- 57
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 129.
»Adi 5. Novembre 1769
Io Don Michele Cettina Canonico e Curato di questa Metropolitana hò battezzato un Bambino nato li 19 Settembre del corrente anno figlio di Serafino Bigoni e di Francesca sua legitima Consorte al quale hò posto nome Pietro Domenico Girolamo. Padrino il Signor Domenico Calvi con l' assistenza di Domino Pietro Alborghetti, e Girolamo Sanzogno.«
- 58
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 142v.
»Adi 23. Ottobre 1770
Io Don Michele Cettina Canonico e Curato di questa Metropolitana hò battezzato una bambina nata li primo corrente figlia di Serafino Bigoni Pittore e di Francesca sua legitima consorte, alla quale hò posto nome Ellena Giovanna Pietra. Padrini il Signor Giovanni Battista Soppe Fortezza quondam Signor Pietro, e la Signora Ellena Carceniga con l' assistenza del Signor Sardar Conte Pietro Dede.«
- 59
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 163v.–164.
»Adi 7. Gennaio 1772.

Il Reverendo Signor Don Giovanni Vlastò Mansionario della Collegiata di San Simeon con licenza del Reverendissimo Signor Arciprete Dottore Giovanni Armani Vicario Generale ha suplito le Sacre Ceremonie Battesimali ad un Bambino Antonio Agostin, al quale per motivo de necessità, Il medesimo Reverendo Signor Don Giovanni Vlastò ha dato l'acqua lustrale i figlio di Serafin Bigoni, e di Madalena (prekriženo) Francesca sua legitima consorte, nato 30 dicembre passato prossimo. Assistenti nelle Sacre Ceremonie il Nobil Homo Sier Sopracomito Girolamo de Pieri Morosini ed io Don Francesco Comolti Mansionario, e Curato di questa Metropolitana ho annotato.«

60

AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XIX, (1761.–1777.), fol. 190.

»Adi 12. Giugno 1773

Io Don Francesco Smiglianich Septemenario e Curato di questa Metropolitana hò suplito Sacre Preci Battesimali ad un Bambino Giuseppe, Anzolo, Niccolò nato li 9. Genaro passato prossimo figlio di Seraffin Bigoni e di Francesca sua legitima Consorte, al quale per causa d' imminente pericolo hà dato l' acqua il Reverendo Signor Don Giovanni Reggio mansionario della Collegiata di San Simeone. Assistenti alle Sante Cerimonie il Signor Giuseppe Galeno, e la Signora Anzola Banich.«

61

AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga umrlih, OBITUUM XII, (1786.–1810.), fol. 139.

»N. 55: Bigoni. Zara li tre 3 aprile anno 1809. nove

Placido Serafino Giuseppe Maria Bigoni, nativo di Brescia di Professione Pittore, figlio del quondam Francesco Bigoni pure da Brescia, Marito di Francesca Denovicich nativa della Comune di Spalato, ritrovandosi nella Comune di Santa Madre Chiesa, fini di vivere lo scorso giorno aggredito da (?) Mortale insulto appopletico verso le ore sette pomeridiane, il di lui Cadavere è stato sepolto nella Chiesa Collegiata di San Simeone; ed io Don Antonio Canonico Ercegovich Curato di questa Metropolitana hò fatto la presente annotazione. In fede.«

62

DAZd, 335, Zadar, br. 149, Bratovština sv. Ante Opata (1711.–1806.), fol. 106.

»27 detto (Ottobre, 1770.) Contati al Serafin Bigoni come da suo Confesso per accomodar li due Quadri Grandi – 22:-«.

63

DAZd, 335, Zadar, br. 149, Bratovština sv. Ante Opata (1711.–1806.), fol. 107.

»7. detto (Gennaio, 1771.) Contati al Serafin come da sue confesso per dipinger li due Banchi – 20:-«.

64

DAZd, 335, Zadar, br. 149, Bratovština sv. Ante Opata (1711.–1806.), fol. 134.

»Primo Novembre (1775.) Contati al Pitor Serafin per Fatura delle Telle e pitura come da riceputa – 48:-«.

65

DAZd, 335, Zadar, br. 149, Bratovština sv. Ante Opata (1711.–1806.), fol. 137.

»Primo Maggio (1777.) per contati al Signor Cerafin Bigoni per Disegno in carta per la Croce, per le Rogazioni – 12:-«.

66

DAZd, 62 – Centralni inspektorat za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara Dalmacije (dalje: 62), 4. Zadarska nadbiskupija 1807.–1809., sv. V, fol. 275, 164.

»Adi 17. Maggio 1800. Zara

Fattura da Pittor nella chiesa Della Beata Vergine di Castello

Per aver Dipinto a Vernise a Finto Marmo li Gradini del altar Maggior – Fiorini 20.

Saldato con Fiorini 18.

Serafino Bigoni.«

67

DAZd, 62, 4. Zadarska nadbiskupija 1807.–1809., sv. VII, fol. 584.

»Adi 14. Agosto 1806. Zara. Fattura da Pittor, per la Veneranda Scuola di San Rocco. Per aver Restaurato tre Quadri per l'altare Maggiore l'uno San Rocco, l'altro San Sebastiano, e un altro San Simeone Profetta; Rappezzati, Sanati, e accompagnati dove faceva Bisogno imbrocate di Nuovo le Telle, con Ganzi di Ferro, per attaccarli. Spesa, e Fattura Fiori Cinque, e Mezzo. Dico Fiorini 5. Karantani 30:

Serafino Bigoni.

(drugom rukom) Saldato con – Fiorini 5.; n. 10«

68

DAZd, 62, 4. Zadarska nadbiskupija 1807.–1809., sv. VII, fol. 154, 161, 164.

»Adi Primo settembre 1807. Zara

Per indorata la soasa a Ori di Zecchini a Mordenta della Palla del Altar Maggiore della Madona della Neve d' accordi lire Venete Quaranta; dico – Lire 40.

Più, per Polidura della sudetta Palla dico Lire – 6.

Lire 46:

Serafino Bigoni

Saldato – 40.«

»Adi 14. Maggio 1807. Zara.

Ricevo dal Gastaldo della Veneranda Scuola Di San Michele le sottoscritte Lire Dalmate. Dico – Lire 24.

ed queste per aver dipinto a Genio il San Michele, statua di Legno, sopra la mensa del altar Maggiore – Serafino Bigoni. Saldato.«

69

DAZd, 62, 4. Zadarska nadbiskupija 1807.–1809., sv. V, fol. 131, 164.

»Adi 25. Aprile 1807. Zara

Fattura da Pittor Nella Collegiata di san Simeone, cioè –

Per aver disfatti e Reffatti li due Quadri laterali al Altar Maggior sanati e fatto quanto a occorso, per ridurli nel buonissimo stato, come pure si vede spesa, e Fattura Fiorini dieci – F. 10.

Serafino Bigoni

Saldato con Fiorini – 8.«.

70

DAZd, 31, Antonio Calogera (1768.–1772.), B. II, F. III, n°: 12.

»Adi 7 Giugno 1768 Zara. Estimo delli qui sottoscritti effetti rimasti dell' Eredità quondam Signor Conte Collonello Antonio Marcovich. Cioè [...]

Adi 16: Giugno 1768. Zara

Hò stimato Io sottoscritto Pittor un Ritrato di buonissima mano intatto del quondam Signor Conte Collonello Antonio Marcovich per lire di Buona Valuta cento cinquanta quattro Val – L 154:

Io Serafino Bigoni Pittor affermo come sopra.«

Podatak o smrti Antonija Markovića zabilježen je u matičnim knjigama župe sv. Stošije u Zadru: AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga umrlih, OBITUUM X, (1754.–1771.), fol. 107.

»Adi 12. Agosto 1767.

Il Signor Conte Collonello Antonio Marcovich ritrovandosi nella Comune di Santa Madre Chiesa, ed in casa di sua abitazione rese l'anima al Signor Iddio in età d'anni 65 in circa munito de Santissimi Sacramenti dal Reverendo Don Giovanni Vlasto Mansionario e Curato della Collegiata di San Simeone. Il Cadavere è stato sepolto nella detta Collegiata Chiesa. Ed io Don Michele Cettina Canonico e Curato di questa Metropolitana hò fatto La presente annotazione.«

Testament i *codicillo* Antonija Markovića, »Nobile di Cattaro«, koji kao i spomenuti inventar sadrže mnoštvo zanimljivosti i podataka iz obiteljskog života, sačuvan je u spisima zadarskog bilježnika G. F. Coltellija: DAZd, 31, Giovanni Filippo Coltelli (1747.–1783.), B. IV, F. IV, spisi br. 51 i br. 52, oba od 10. kolovoza 1767. godine.

O vojnom inženjeru Antoniju Markoviću vidjeti: DARKA BILIĆ, Inženjeri u službi Mletačke Republike. Inženjeri i civilna arhitektura u 18. stoljeću u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji, Split, 2013., 203–205.

71

DAZd, 20, 67. Michele Minotto (1770.–1772.), sv. I. Dokument od 17. srpnja 1772. godine s pripadajućim priložima, fol. 27, 39.

Podatak o smrti Pietra Manfrina zabilježen je u matičnim knjigama župe sv. Stošije u Zadru: AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga umrlih, OBITUUM XI, (1771.–1786.), fol. 6.

»Adi 15. Giguno 1772.

Il signor Pietro Manfrin, ritrovandosi nella Comune di Santa Madre Chiesa, ed in casa di sua abitazione, rese l'Anima al Signor Iddio in età d'anni 60 in circa, munito de Santissimi Sacramenti da me Don Giovanni Vlastò mansionario, e Curato di questa metropolitana. Il cadavere è stato sepolto nella chiesa de Reverendi Padri di San Francesco.«

72

VJEKOSLAV MAŠTROVIĆ, Nin od pada Mletačke republike 1797. do 1941. godine, u: *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, XVI–XVII (1969.), 191–229, 197–200, 205; JOSIP CELIĆ, Stanovništvo grada Nina na popisu iz 1810. godine, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 55 (2013.), 93–130, 94–95. O obitelji Manfrin i Girolamu Manfrinu kao kolekcionarima vidjeti: VITTORIO SPRETI, Enciclopedia storico-nobiliare Italiana, sv. 8, Appendice, Parte II, Milano, 1935., 251–253; FRANCIS HASKELL, Patrons and painters, New Haven–London, 1980., 379–381; JELENA KOLUMBIĆ, Ninsko plemstvo u XVII. i XVIII. stoljeću, u: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48 (2006.), 413–437, 432; MARTINA FRANK, Manfrin, Girolamo, u: *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. LXVIII, Malatucca–Mangelli, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana, 2007., 758–760; LINDA BOREAN, Il caso Manfrin, u: LINDA BOREAN – STEFANIA MASON, *Il collezionismo d'arte a Venezia, Il Settecento*, Venezia, 2009., 193–216.

73

DAZd, 31, Bortolo Ferrari (1763.–1783.), B. IV, F. IV (Prot. 27–32.), Libro XXIX, fol. 4.

74

DAZd, 31, Gio. Filippo Coltelli (1747.–1783.), B. II, F. II (Prot. 11–20), Libro XIX, fol. 39–39v.

75

O Antoniju Paroliju (1688.–1768.) vidjeti: FERDINAND ŠERBELJ, Antonio Paroli 1688–1768, Ljubljana, 1996.; IGOR WEIGL, Sliki Antonia Parolija, u: *Goriški letnik. Zbornik Goriškega muzeja*, 24 (1997.) [1998.], 17–22; FERDINAND ŠERBELJ, Baročno slikarstvo na Goriškem, u: *Acta historiae artis Slovenica*, 5 (2000.),

118–120; FERDINAND ŠERBELJ, La pittura barocca nel Goriziano, Ljubljana, 2002., 35–41, 205–207; ALESSANDRO QUINZI, Dela Antonia Parolija in Janeza Mihaela ter Karla Lichtenreita, u: *Barok na Goriškem – Il Barocco nel Goriziano*, (ur.) F. Šerbelj, Nova Gorica–Ljubljana, 2006., 393–398; ENRICO LUCCHESI, Nuove opere di Antonio Paroli e un appunto sulla decorazione della villa di Sigismundo d'Attems, u: *Barok na Goriškem – Il Barocco nel Goriziano*, (ur.) F. Šerbelj, Nova Gorica–Ljubljana, 2006., 405–414; ENRICO LUCCHESI, Artisti e opere del Settecento alla Narodna galerija di Lubiana: Migliori, Heinrici, Paroli, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. v. XLIII (2007.), 246–258.

76

GIUSEPPE SABALICH, Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara (1781–1881), Libreria editrice A. Nani e figlio, Fiume – Zara, 1904.–1922., 6. G. Sabalich kao izvor za ovaj podatak navodi spise zadarskog bilježnika Donata Domenica (?) Ferrarija, ali ne navodi točan smještaj dokumenta. Podatak je dobio posredno u kopiji dokumenta pa otuda vjerojatno i greška nastala u pisanju slikareva prezimena.

77

U nastavku donosim točnu poziciju spisa i prijepis dijela dokumenta od 9. lipnja 1783. godine koji se odnosi na narudžbu navedenih scena kod slikara Francesca Battagliolija: DAZd, 31, Donato Antonio Ferrari (1774.–1796.), B. III, F. III (1–17), Libro 5, nepaginirano; DAZd, 31, Donato Antonio Ferrari (1774.–1796.), L. 9 (26. Febbraio 1782.–30. Maggio 1783.), fol. 11 – fol. 14.

»XVII. Resta egualmente dichiarato, che il Conte Begna e dall'Acqua per i loro Caratto unito non dovranno esborsar, che soli Zecchini venti cinque per il supplimento delle due scene, che mancano, cioè Sala Reggia, e Prigione, giusto all'ordinazione fatta al Signor Francesco Battaglioli Pittore, ed il supplimento dovrà cadere a solo peso degli altri trè Caratti e ciò a maggiore dichiarazione dell' articolo IX del presente, fermo nel resto il medesimo.«

Neke dokumente o gradnji kazališta koje je koristio i G. Sabalich vidjeti i kod bilježnika D. Castellija: DAZd, 31, Domenico Castelli (1777.–1812.), B. I, F. II (Prot. 9–15), L. 11, fol. 18v.–fol. 22v., spisi od 6. do 12. listopada 1781. godine.

Općenito o zadarskom *Nobile teatro* vidjeti i: FRANJO ŠVELEC, Akademije, u: TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ, *Prošlost Zadra – knjiga III: Zadar pod mletačkom upravom 1409.–1797.*, (ur.) Dinko Foretić, Ivo Petricoli, Zadar, Narodni list i Filozofski fakultet Zadar, 1987., 584–586.

78

O Francescu Battaglioliju vidjeti: CARLO DONZELLI, I pittori veneti del Settecento, Firenze, 1957., 14–15; RODOLFO PALLUCCHINI, La pittura veneziana del Settecento, Venezia–Roma, 1960., 209–210; ELENA FAVARO (bilj. 5), 159; TERISIO PIGNATTI, La fraglia dei pittori di Venezia, u: *Bollettino dei Musei civici veneziani*, X/3 (1965.), 20; RODOLFO PALLUCCHINI, Conclusioni su Francesco Battaglioli, u: *Arte Veneta*, 39 (1985.) [1986.], 175–177; RODOLFO PALLUCCHINI, La Pittura nel Veneto, Il Settecento, sv. 2, Milano, 1996., 423–428; FEDERICO MONTECUCOLI DEGLI ERRI, Novità su alcuni pittori immigrati a Venezia nel Settecento e sui loro contatti professionali (Battaglioli, Joli, Zompini, Simonini, Zuccarelli e altri), u: *Arte Veneta*, 55 (1999.) [2001.], 183–192.

79

Dimenzije slike zajedno s ukrasnim okvirom iznose 288 × 130,5 cm. Fotografije slika u Sutomišćici i Zadru objavljene u ovom radu izradio je Živko Bačić te mu ovom prigodom najiskrenije zahvaljujem.

- 80
ELENA FAVARO (bilj. 5), 227.
- 81
FEDERICO MONTECUCCOLI DEGLI ERRI, Venezia 1745–1750. Case (e botteghe) di pittori, mercanti di quadri, incisori, scultori, architetti, stampatori e altri personaggi veneziani, u: *Ateneo Veneto*, 36 (1998.), 111.
- 82
FEDERICO MONTECUCCOLI DEGLI ERRI (bilj. 81), 111.
- 83
Konzervatorsko-restauratorske radove na slici (66 × 58 cm) izvršila je Mariana Benković Zeljko sredstvima Ministarstva kulture iz Programa zaštite pokretnih kulturnih dobara za 2004. godinu.
- 84
JOŠKO KOVAČIĆ, Nekoliko podataka o starogradskim spomenicima, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 34 (1994.), 370.
- 85
DAZd, 62, 4. Zadarska nadbiskupija 1807.–1809., sv. VII, fol. 385v.
»Gennaio 1807 23: Contadi al Benetto Costa Pittore per aver dipinto la Statua di San Francesco – 10:–«
- 86
DAZd, 62, 5. Ninska biskupija 1807.–1809., sv. I, fol. 795, 796.
»Adi 11. Maggio 1807. Zara
Ho ricevuto io qui sotto Scritto dal Signor Antonio Grassoni Procuratore del Altare della Beata Vergine detta de Leporine nella Città di Nona venete Lire duecento e quattro e queste a Saldo di una Palla e numero 6. Bandiere con L'impronto della Beata Vergine non che Cornice e Tellaro con preso in esso numero 4. pomoli il tutto ad uso del' Altar sudetto e per alcune altre fatture ocorse per la Cappela esistente nel Scojeto detto da Leporine giusto accordo se co Lui convenutemi dico Venete Lire – 204.
(drugom rukom) Giuseppe Molin Fui presente testimonio all'estesa del Presente Confesso è Firma del Contro fatto Signor Costa (drugom rukom) Fui presente testimonio Io Gi(o)vani Franceschini
Io Benetto Costa pittore affermo«
Treba spomenuti da se u Gospinoj kapeli na otočiću Zečevu čuva slika (196 × 115 cm) s temom Prikazanja Gospe od Zečeva Jeleni Grubišić. Budući da je dijelom preslikana, konačan sud o njezinoj kvaliteti moći će se donijeti tek nakon konzervatorsko-restauratorskog zahvata.
- 87
DAZd, 31, Alessandro Santini (1806.–1812.), B. II, F. III (Filze 38–40), 40, fol. 5.
- 88
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga vjenčanih, Matrimonium X, (1791.–1811.), fol. 145.
»Numero 59 Costa Zara li diec'otto – 18 – settembre Anno 1811 undici
Alla ore sette pomeridiane di questo giorno io Don Antonio Canonico Ercegovich Curato di questa Metropolitana con licenza dana dalla Curia sotto la data del giorno quindici – 15 – settembre corrente marcata numero 56 in cui risulta intervenuta dispensa delle solite pubblicazioni hò congiunto in Matrimonio per verba de presenti, con la formalità solite e prescritte dal Rito Romano nell' ospizio de Reverendi Padri Capucini Benedetto Costa nativo di Lodi Dipartimento dell' Olona d' anni 54 in circa di Professione Pittore, figlio del Signor Giacomo Alfonso Costa e di Cattarina Trovanello ambi pure da Lodi, con Elena Livacovich nativa di questa Città d' anni 22 circa figlia del Signor Michel Livacovich nativo di Seghetto nel Territorio di Traù in Dalmazia e di Maria Todorovich nativa di Zara previse le mie interrogazioni ed inteso il loro espresso mutuo consenso alla Presenza delli Signor Claudio Francesco Opinel nativo dalla Francia facente funzione di ordinatore in Capo, onorato Andrea Moriti Commisario Generale di Polizia in Dalmazia, nativo di Annot Dipartimento delle (?) Alpi, Cavaliere Andrea Borelli Possidente nativo di questa Comune e Giulio Parma Lavezzola nativo di Verona Giudice all' Imperial Corte d' appello. Testimonii noti. In fede«
- 89
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XXII, (1809.–1822.), fol. 15.
»Numero 64 – Costa. Zara li quindici – 15 – Luglio Anno 1813. tredici
Io Don Angiolo Zorato Canonico, e Curato di questa Metropolitana hò Battezzato un Bambino, nato in questa Comune il giorno – 26 – ventisei Ottobre dell' anno 1812 – dodici alle ore due pomeridiane, figlio del Signor Benedetto Costa quondam Giacomo nativo di Lodi Dipartimento d' Ulna, Pitor qui domiciliato, e di Ellena Livacovich nativa di Zara, sua legitima Consorte al qual Bambino hò imposto Nome Napoleone Andrea Massimo Ambrogio Demetrio. Padroni al Sacro furono li Signori Andrea Kavalier Borelli di Wrana Podestà di Zara, Massimo Donadini, ed Ambrogio Cariboni, tutti qui domiciliati. In fede di che.«
- 90
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XXII, (1809.–1822.), fol. 92v.
»Numero 77. Costa. Zara li 3. tre Agosto Anno 1817. diciasette.
Io Don Angiolo Zorato Canonico, e Curato di questa Metropolitana hò Battezzato una Bambina nata in questa Città il giorno 21 ventiuono del passato prossimo Mese di Giugno alle ore sei pomeridiane, figlia del Pitore Signor Benedetto quondam Giacomo Costa nativo di Millano, et Ellena quondam Michele Livacovich di questa Città Conjugi qui domiciliati, alla qual Bambina hò imposto Nome di Maria Luigia. Padroni al Sacro fonte furono il Nobile Signor Kavalier Giuseppe Begna Possedaria, ed il Signor Ingegnere Capitano Francesco Zavoreo. In fede.«
- 91
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga krštenih, BAPTIZATORUM XXII, (1809.–1822.), fol. 116v.
»Numero 48. Costa. Zara li 7. Sette Aprile. Anno 1819 – diecinueve
Io Don Giuseppe Sancevich Canonico, e Curato di questa Metropolitana hò Battezzato una Bambina nata in questa Comune il giorno 31. trent' uno del Mese di Marzo Scaduto alle Ore cinque antemeridiane, figlia del Pittore Benedetto quondam Giacomo Costa nativo di Milano, e di Elena quondam Michel Livacovich nativa di questa Città Congiugi legitimi qui domiciliati, alla quale hò imposto il Nome di Cattarina Mattea. Padrini al Sacro Fonte furono li Antonio Manzin, Mattea Sambugnach, Francesco Giacomelli, e Giacomo Mani. In fede«
- 92
AZDN, 43, Zbirka matičnih knjiga, Zadar – Sv. Stošija, Knjiga umrljih, OBITUUM XIII, (1811.–1824.), fol. 80.
»Numero 164 – Costa. Zara li 13 tredici Agosto Anno 1817 – diciasette
Andrea Costa nato in questo Comune figlio del Pitore Benedetto Costa nativo di Millano, ed Ellena quondam Michele Livacovich di questa Città, Conjugi qui domiciliati; Infante dell' età di anni – 5 – cinque, Volò al Cielo alle ore tre pomeriggio del giorno di ieri; Il Suo Cadavere è statto Seppellito quest' oggi nella Chiesa de Reverendi Padri di San Francesco. Ed io Don Angiolo Zorato canonico, e Curato di questa Metropolitana hò fatto la presente annotazione. In fede.«

Summary

Bojan Goja

New Observations on Baroque Painting in Zadar

This article brings new information and recently discovered archival materials on a group of painters whose work was related to Zadar and its immediate surroundings. Beside these previously unknown masters, on whom the author offers new archival data and information on their artworks, this article also expands the knowledge on some previously known painters, their works, and their commissioners by adding new data and observations. Even though the archival sources are far from balanced concerning information on individual painters, be it in terms of quantity or quality, they are primarily important because of their documentary value. However meagre they may be, their publication is of crucial importance for complementing our previous knowledge on this important segment of Dalmatian artistic heritage. Thus, in 1625, an artist called Battista Arzenti *Indorador*, active in Venice at San Lio, was to produce a baldachin for Zadar's confraternity of the church of Our Lady of Mercy (*Confraternita della Chiesa della Maddona della Misericordia intitolata Capellizza*). The author supposes that he is identical with Giovanni Battista Argenti, a painter of rather modest artistic expression who worked for Dalmatian and Istrian commissioners in the early 17th century and is also credited with a painting in the Vicenza cathedral. The painter is mentioned in the lists of the Venetian confraternity of painters during the period from 1590–1625. Giovanni Francesco Ottone da Napoli is mentioned in Zadar's documents between 1632 and 1664. Even though no work of this painter has been identified so far, the fact that he spent several decades in this region and some data from his family life indicate that Francesco Ottone must have engaged in intense artistic production while in Zadar. This painter should be distinguished from Mateo Otoni who was active in central Dalmatia during the second half of the 17th century. Pietro di Biasio produced the altar painting depicting St Anthony of Padua with a portrait of the donor preserved at the parish church of St Anselm in Nin. The painting is signed and dated to 1673. In this article, the author proposes that the donor figure shows Ivan Kašić (1625–1698), a nobleman from Nin, a Paduan doctor of both laws, an officer in the Venetian army, and the author of a meanwhile lost history of Zadar and Nin, a poet and an art collector, a vice-rector of Nin and in all other respects a distinguished personality in Nin and Zadar at the time. The newly discovered archival documents confirm that the painter stayed in this area for quite a while, which indicates that his artistic activity must have been considerably richer. The author also brings new archival data concerning the scarcely known painter Lorenzo Belveder, mentioned in Zadar and its surroundings between 1698 and 1711. As for painter Agustin Crivelari, only an altar painting and some archival data have been preserved, which have served as a basis for reconstructing some details of his professional and personal biography. The parish church in Zapuntel on the island of Molat preserves a *Nativity of Christ*. At the left-hand bottom, under the angel's right arm, the painter's signature is visible in red: *Agustin Crivelari Pittor*, and underneath: *Zara Fece*. Agustin Crivelari is an unknown name in art history, but he is mentioned in several documents of Zadar as a painter involved in the everyday life of the city. It has been established that he died in Zadar on February 22, 1739 at the approximate age of 70, which leads to the conclusion that he was born around 1669. Giovanni Battista Augusti Pitteri, a painter of Venetian origins who lived and worked in Dalmatia for many years, has

been credited with a painting showing *The Virgin and Child with the Saints*, preserved at the parish church of The Presentation at the Temple in Medviđa. The design of the draping, as well as the physiognomy and gesture of the figures, show considerable similarity with the figures appearing in other works by that painter. The Medviđa painting is important because it complements the artist's catalogue as an example of artworks preserved in the churches of deep hinterland. This article also analyzes two documents, dated to February and March 1730, related to the painter's professional and family affairs from the time when he lived in Venice, which are also the earliest archival mention of Pitteri's presence in Dalmatia. Painter Placido Serafino Bigoni, son of the late Francesco of Brescia, is mentioned in Zadar between 1768 and 1809, the year in which he died. The documents mention him in relation to various private, artistic, and other professional affairs. In the years after the fall of Venice, at the time of the first Austrian and French administrations, he performed several restorations in Zadar's churches. He was also involved in other tasks related to his profession as a painter. In July 1772, he evaluated a larger number of paintings and other objects of artistic value owned by the late Pietro Manfrin, father of Girolamo Manfrin, a prominent Venetian sponsor of art and an art collector. In 1768, Bigoni evaluated a portrait of the military engineer and colonel Antonio Marković. Giuseppe Paroli, son of the late Antonio, vowed in 1776 that he would paint the figures of the twelve apostles and the Holy Spirit on the wooden ceiling above the main altar in the parish church of the Conversion of St Paul in Kukljica. The painter's work has not been preserved, but he is again mentioned in Zadar in 1777. Giuseppe Paroli has been linked to painter Antonio Paroli (1688–1768). This article also includes archival data on the Venetian painter Francesco Battaglioli (b. 1714 in Modena – d. after 1796), who made the stage set for Zadar's Nobile Teatro. The documents reveal that in June 1783, Francesco Battaglioli was supposed to produce two more stage sets for the new theatre, one showing a royal hall and another a prison. Carlo Miari signed the altarpiece in the parish church of St Euphemia in Sutomišćica on the island of Ugljan. The lower right-hand corner contains the signature: ANNO 1790 / CARLO MIARI INV: ET. PI. Painter Carlo Miari is not known in our scholarly literature and the painting in Sutomišćica is his only known artwork in Dalmatia. This article links him to painters Matteo and Antonio Miari, who are mentioned in the Venetian documents during the first half of the 18th century. Benedetto Costa has produced the painting of an angel that is preserved at the altar of the Holy Sacrament in the church of St Simon in Zadar. The reverse of the painting contains an inscription saying *Costa fec: 1808*. So far, this painter has not been mentioned in scholarly literature. In the early years of the 19th century, he features in various documents concerning painting commissions. He was originally from Lodi (Milan), where he was born around 1757, and in Zadar he married and founded a family in 1811.

Keywords: painting, Baroque, Zadar, Battista Arzenti *Indorador*, Francesco Ottone da Napoli, Pietro di Biasio, Lorenzo Belveder, Giovanni Battista Augusti Pitteri, Placido Serafino Bigoni, Giuseppe de Paroli, Francesco Battaglioli, Carlo Miari, Benedetto Costa